

UPRAVLJANJE ODRŽIVIM TURISTIČKIM RAZVOJEM NA PRIMJERIMA GRADOVA ZADAR I POREČ

Hönig Benčec, Željka

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:991636>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-03**



VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)



zir.nsk.hr



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Željka Hönig Benčec

**UPRAVLJANJE ODRŽIVIM TURISTIČKIM RAZVOJEM NA
PRIMJERIMA GRADOVA ZADAR I POREČ**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2019.

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij ugostiteljstva

ZAVRŠNI RAD

**UPRAVLJANJE ODRŽIVIM TURISTIČKIM RAZVOJEM NA
PRIMJERIMA GRADOVA ZADAR I POREČ**

***MANAGEMENT OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT
ON THE SAMPLES OF THE CITIES OF ZADAR AND POREC***

Mentor: Dr.sc. Draženka Birkić

Student : Željka Hönig Benčec

MBS: 0621616012

Karlovac, 2019.g.

SAŽETAK

Nekontroliran i loše upravljani razvoj turizma u priobalnim turističkim destinacijama za sobom povlači brojne negativne posljedice, a jedna od njih jeste i gubitak konkurentnosti i međunarodne tržišne pozicije. Ključan problem održivog razvoja turizma u priobalnim, tradicionalno turističkim destinacijama jeste kako postojeći razvoj masovnog i sezonskog turizma učiniti što je više moguće održivim. Predmet istraživanja ovog rada su masovnost i sezonski karakter turizma koji se odvija na uskom priobalnom pojasu.

Ovim završnim radom na primjeru priobalnih turističkih destinacija gradova Zadra i Poreča cilj je prikazati kako dvije tradicionalno turističke destinacije u Hrvatskoj upravljaju s ciljem postizanja održivog turističkog razvoja i što čine kako bi postigli pozitivne ekonomske učinke. Gradovi Zadar i Poreč spadaju u vodećih deset turističkih destinacija u Hrvatskoj prema broju turističkih dolazaka i broju noćenja ostvarenih u komercijalnim smještajnim objektima. Ujedno će se kroz analizu ta dva grada ugrubo dati presjek aktivnosti po pitanju uspostave održivog turističkog razvoja u Istarskoj i Zadarskoj županiji.

Ključne riječi: turizam, održivi turistički razvoj, grad Zadar, grad Poreč

SUMMARY

Uncontrolled and badly managed tourism development in coastal tourist destinations brings numerous negative consequences, among which the loss of competitiveness and international tourist position. Key problem of sustainable tourism development in coastal, traditionally tourist destinations is how to make current development of mass and seasonal tourism as sustainable as possible. The research subject of this thesis is extremely mass and seasonal character of tourism which takes place in the narrow coastal zone.

This final thesis intends to show on the example of coastal tourist destinations – the Cities of Zadar and Poreč, how two traditional tourist destinations in Croatia manage tourist activities with the aim of achieving sustainable tourist development and the actions to achieve positive economic effects. The Cities of Zadar and Poreč are among top ten tourist destinations in Croatia, according to the number of tourist arrivals and number of overnight stays in commercial accommodation facilities. In addition, analysis of these two cities will provide rough cross-section of activities regarding the establishment of sustainable tourist development in the Istria and Zadar Counties.

Key words: tourism, sustainable development of tourism, city of Zadar, city of Poreč

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1.Predmet i cilj rada	1
1.2.Izvori podataka i metode rada	1
1.3.Struktura rada	1
2. ODRŽIVI RAZVOJ	2
2.1. Pojam održivog razvoja i održivi razvoj kroz povijest	2
2.2. Održivi turistički razvoj	6
2.2.1. Načela održivog turističkog razvoja.....	9
2.2.2. Ekonomska načela.....	10
2.2.3. Ekološka načela.....	11
2.2.4. Sociokulturna načela	13
2.2.5. Kriteriji održivog turističkog razvoja.....	14
2.3.Utjecaj turizma na održivi razvoj turističke destinacije	16
2.3.1. Utjecaj turizma na promjene u okolišu	16
2.3.2. Utjecaj turizma na promjene u gospodarstvu.....	18
2.3.3. Utjecaj turizma na sociokulturne interakcije.....	20
3. OPĆA OBILJEŽJA GRADOVA ZADAR I POREČ	22
3.1.Opće značajke, geografski položaj i prometna povezanost Zadra i Poreča	22
3.2. Prirodna i društvena obilježja Zadra i Poreča	23
3.3. Stanovništvo	24
3.4. Stambena izgradnja	25
3.5. Turistička izgradnja.....	27
3.6. Stanje i prihvatni kapaciteti plažnog prostora priobalnih destinacija	32
3.7. Sezonalnost turističkog prometa	33
4. INICIJATIVE ZA ODRŽIVI TURISTIČKI RAZVOJ NA PRIMJERU GRADOVA ZADAR I POREČ	37
4.1. Ekološki standardi.....	37
4.2. Inicijative za održivi razvoj turizma grada Zadra	39
4.3. Inicijative za održivi razvoj turizma grada Poreča.....	41
4.3.1. Zeleni projekti grada Poreča	41
5. ZAKLJUČAK	44
6. POPIS LITERATURE	45

7. POPIS PRILOGA	49
-------------------------------	-----------

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet istraživanja ovog završnog rada je održivi turistički razvoj grada Zadra i grada Poreča. U priobalnim destinacijama Hrvatske, zahvaljujući iznimno velikom i brzom rastu turizma, možemo očekivati probleme po pitanju onečišćenja okoliša, uništenja prirodne i kulturne baštine, a samim time i gubitak atraktivnosti turističkih destinacija što u konačnici dovodi do smanjenja atraktivnosti same turističke destinacije gubitaka turista, smanjenje ekonomske koristi i ono najvažnije nepovratno saturiranog i degradiranog prostora, koji kao takav ostaje na uporabu lokalnom stanovništvu.

Cilj rada je metodom komparacije pokazati kako dvije tradicionalne, priobalne turističke destinacije u Hrvatskoj upravljaju održivim turističkim razvojem i što čine kako bi destinaciju učinili što održivijom i ujedno postigli pozitivne ekonomske učinke.

1.2. Izvori podataka i metode rada

Za ovaj završni rad podaci su prikupljeni iz znanstvenih i stručnih knjiga, članaka, časopisa, doktorskih disertacija, završnih radova, internet stranica, relevantnim za temu ovog rada.

Korištene su znanstveno istraživačke metode kao što su metoda „desk research“, pri obradi podataka korištene su metode analize, deskripcije i komparacije.

1.3. Struktura rada

Uz uvod i zaključak rad se sastoji od četiri poglavlja. Prvo poglavlje sadrži podatke o predmetu i cilju rada, izvorima podataka i metodama prikupljanja. Drugo poglavlje govori o pojmu održivog razvoja, načelima, održivom razvoju turizma te utjecaju turizma na održivi razvoj turističke destinacije. Treće poglavlje navodi opće značajke gradova Zadra i Poreča, klimu geografski položaj i prometnu povezanost, stanovništvo, stambenu izgradnju, obilježja resursne osnove za razvoj turizma, te analizu smještajnih kapaciteta i turističkog prometa. U četvrtom poglavlju predstavljena je komparativna analiza razvoja Zadra i Poreča, ekološke marke, koeficijent turističke funkcionalnosti te inicijative za održivi turistički razvoj gradova Zadar i Poreč.

2. ODRŽIVI RAZVOJ

Koncept održivog razvoja podrazumijeva proces usmjeren prema postizanju ravnoteže između gospodarskih, socijalnih i ekoloških zahtjeva kako bi se osiguralo „zadovoljavanje potreba sadašnje generacije bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe“¹. Od 1987. godine kada je na ovaj način definiran u Izvještaju Svjetske komisije za okoliš i razvoj, kojom je predsjedavala Gro Harlem Brundtland, pa do današnjeg dana, održivi razvoj je postao jedan od ključnih elemenata u formuliranju i provođenju razvojnih politika u svijetu. U osnovi teorije održivog razvoja nalazi se utjecaj ljudskih aktivnosti na okoliš, kao posljedica eksplozivnog rasta stanovništva, jačanja ekonomske aktivnosti čovječanstva, razvoja međunarodne trgovine te sve većih potreba čovječanstva za energijom i materijalnim dobrima.²

2.1. Pojam održivog razvoja i održivi razvoj kroz povijest

Provođenje održivog razvoja započinje još u 18. stoljeću djelovanjem šumara iz Prusije koji su vraćali okoliš u ravnotežu ponovnim pošumljavanjem nakon krčenja šuma zbog gradnje brodova i opskrbe ogrijeva za potrebe grijanja. Vodili su se načelom da „Nikad ne posjeći više drva iz šume nego što može narasti između dvije sječe“. Tragove uspostave održivog razvoja nalazimo u dalekoj prošlosti i u našim krajevima. Tako pronalazimo da je u Poljičkom statutu iz 1440.godine čija je odredba više nego aktualna u današnjim danima, a ona glasi“Onaj tko posjeduje staru baštinu, koja je ostala od predaka, mora je obrađivati i uživati i od nje živjeti. A nije časno da je potraži i potroši bezvelike nevolje, već kako nalaže stari zakon i običaj, da je ondje ostavi gdje je i našao.“U sadašnjosti, a i u budućnosti cilj nam je slijediti ta načela.

Svjetska komisija za okoliš i razvoj (WCED) koju su osnovali Ujedinjeni narodi 1987. godine,definirala je u studiji "Naša zajednička budućnost" ideju održivog razvoja koja glasi "razvoj koji zadovoljava potrebe današnjeg naraštaja bez ugrožavanja budućih naraštaja". Iako je pojam prva upotrijebila Barbara Vard 1969.godine, veću pozornost svjetske javnosti privlači nakon izvješća „Naša zajednička budućnost“(OurCommon Future ili Brutlandovo izvješće) Komisijezaokoliši razvoj (World Commission on EnvironmentandDevelopment-WCED) 1987.godine te Konferencije o okolišu i razvoju Ujedinjenih naroda u Rio de Jeneriu1992.godine. Koncept se počinje pojavljivati u nacionalnim strateškim i razvojnim

¹Održivi razvoj, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> 07.01.2018.

²Črnjar, M., Menadžment ekološki održive proizvodnje, Ekonomski pregled , 1999.

dokumentima, no njegov sadržaj, iako privlačan i intuitivno razumljiv svima i dalje ostaje nejasno kako ga operacionalizirati u praksi.³

Održivi razvoj predstavlja okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti. On se oslanja na ambicioznu ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Svjetska komisija za okoliš i razvoj UN-a 1987. godine definirala je koncepciju održivog razvoja (UN, 1987, čl.1) kao „razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjeg naraštaja bez ugrožavanja mogućnosti sljedećih naraštaja da zadovolje svoje potrebe“. Prema UN održivi razvoj predstavlja (UN, 1987, čl.15) „proces promjene u kojem su iskorištavanje resursa, usmjeravanje investicija, orijentacija tehnološkog razvitka i institucionalne promjene usklađene i povećavaju sadašnji i budući potencijal zadovoljavanja ljudskih potreba i težnji.“ Održivi razvoj nije trenutno stanje nego proces koji nikada ne završava na dovoljnoj razini kvalitete zbog kojeg se ne bi trebalo nastaviti dalje razvijati.⁴ Ideja održivog razvoja podrazumijeva povezivanje različitih utjecaja razvoja s neizbježnim utjecajima na okoliš, a počiva na uspostavljanju ravnoteže između ekonomskog rasta, napretku društva i brige za okoliš. Održivi razvitak ne isključuje ekonomski rast ali ne smije ugrožavati čovjekovo zdravlje, biljne i životinjske vrste, prirodne procese i prirodna dobra.

Svjetska javnost spoznajom sve veće problematike po pitanju razvoja i zaštite okoliša usmjerava svoje djelovanje u cilju poboljšanja i zaštite planete te na Konferenciji Ujedinjenih naroda u Rio de Janeiru 1992. godine usvaja Agenda 21, deklaraciju i akcijski program koji snažno podupiru održivi razvoj. Godine 2000. Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je i politički dokument pod nazivom Milenijska deklaracija kojom je određeno osam ciljeva razvoja na interesnim područjima za međunarodnu zajednicu i kojim aktivnostima postići te ciljeve. Države članice Ujedinjenih naroda obvezale su se na ispunjenje zadanih ciljeva do 2015. godine. Na svjetskom sastanku o održivom razvoju održanom 2002. godine u Johannesburgu načelo održivog razvoja dobiva snažnu političku podršku.

³Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj, <http://www.dop.hr/?p=681>, 02.12.2018.

⁴Smolčić Jurdana, D., Prednosti i ograničenja primjene koncepcije održivog razvoja turizma, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2003.

U Rio de Janeiru 2012. godine održana je Konferencija Ujedinjenih naroda koja je postavila okvire za održivi razvoj obuhvaćanjem tri dimenzije – ekonomska, ekološka i sociokulturna koje se nadovezuju na Milenijsku deklaraciju i politike predstavljajući razvojni plan razdoblja iza 2015. godine.

Summit Ujedinjenih naroda u New Yorku održan 2015. godine iznjedrio je Agendu 2030 pod nazivom "Transformirajući naš svijet" kao politička platforma rješavanja problema današnjice povezanih ekonomskih, ekoloških i sociokulturnih načela održivog razvoja. Agenda sadrži 17 ciljeva razrađenih u 169 podciljeva, ali i Okvir iz Sendaija za smanjenje rizika od katastrofa u razdoblju od 2015. do 2030. godine.⁵

Na sastanku Ujedinjenih naroda krajem rujna 2015., svjetski su se čelnici dogovorili o novom Programu Ujedinjenih naroda za održivi razvoj 2030., koji sadrži 17 ciljeva održivog razvoja. U okviru 17 novih ciljeva održivog razvoja i 169 pod ciljeva, uravnotežene su tri dimenzije održivog razvoja (okolišna, društvena i gospodarska dimenzija), u područjima kao što su siromaštvo, nejednakost, sigurnost opskrbe hranom, zdravlje, održiva potrošnja i proizvodnja, rast, zaposlenost, infrastruktura, održivo upravljanje prirodnim resursima, klimatske promjene, kao i rodna jednakost, mirna i uključiva društva, pristup pravosuđu i odgovorne institucije. Globalni ciljevi održivog razvoja:⁶

1. Svijet bez siromaštva
2. Svijet bez gladi
3. Zdravlje i blagostanje
4. Kvalitetno obrazovanje
5. Rodna ravnopravnost
6. Čista voda i sanitarni uvjeti
7. Pristupačna energija iz čistih izvori
8. Dostojanstven rad i ekonomski rast
9. Industrija, inovacija i infrastruktura
10. Smanjenje nejednakosti
11. Održivi gradovi i zajednice
12. Održiva potrošnja i proizvodnja

⁵Održivi razvoj, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/>, 07.01.2018.

⁶Markota Vukić N.:(Društveno odgovorno poslovanje kao prilika za ostvarivanje globalnih ciljeva održivog razvoja), Biz direkt, 12./2018., str. 45.

13. Zaštita klime
14. Očuvanje vodenog svijeta
15. Očuvanje života na zemlji
16. Mir, pravda i snažne institucije
17. Partnerstvom do ciljeva

Koncept održivog razvoja podloga je za formiranje strategija i politika država u njihovom daljnjem razvoju i upravljanju u cilju ekonomskog, ekološkog i društvenog napretka kako bi se stvorili kvalitetni uvjeti življenja u sadašnjosti i očuvali resursi za buduće generacije.

Od samih početaka Republika Hrvatska aktivno sudjeluje u procesima donošenja dokumenata značajnih globalno za održivi razvoj te u tijelima UN-a. U suradnji i konzultacijama s ostalim tijelima državne uprave i državama članicama EU te temeljeno na vlastitim iskustvima zbog ovisnosti provođenja ciljeva i drugih politika, strategija i mjera koje utječu na gospodarski i društveni život i razvitak u RH oformljeno je Nacionalno vijeće za održivi razvoj kojim predsjedava predsjednik Vlade RH, a stručne i administrativne poslove Vijeća obavlja Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. Kako bi se što efikasnije provodili ciljevi Agende 2030 Vijeće ima za zadaću predlaganje mjera, provođenja aktivnosti i određivanje prioriteta, obveznika, dinamike i sredstva. Prioritet su prvih 16 ciljeva koji obuhvaćaju gospodarski, okolišni, društveni i institucionalni napredak u RH dok je sedamnaesti cilj usmjeren na međunarodnu suradnju.⁷ Postizanje održivog razvoja uvelike ovisi o visokom stupnju političke angažiranosti, o načinu funkcioniranja vladinih institucija te prevladavanju grešaka u koordinaciji službenih politika. Uključivanje i koordinacija raznih vladinih odjela omogućuju šire viđenje problema, iznošenje različitih interesa te razmjene i prilagodbe između područja obuhvaćenih politikom.

Na kraju možemo zaključiti da je koncept održivog razvoja zamišljen kao okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti. On se oslanja na ambicioznu ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. To je proces promjena u kojem su iskorištavanje resursa, smjer ulaganja, orijentacija tehničkog razvoja i

⁷Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/>, 07.01.2019.

institucionalne promjene u međusobnom skladu i omogućavaju ispunjavanje potreba i očekivanja sadašnjih i budućih naraštaja

2.2. Održivi turistički razvoj

Na temeljima koncepta održivog razvoja, razvijen je koncept održivog turizma i primjenjuje se na sve oblike turizma koji su dugoročno usklađeni sa svojom prirodnom, socijalnom i kulturnom okolinom. Riječ je o koncepciji razvoja potaknutoj negativnim učincima turizma po okoliš. O stupnju očuvanja ekoloških vrijednosti značajno ovisi budući razvoj turizma. Danas je nužna potreba prepoznavanja i zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti kako bi se potaknuo razvoj kvalitetnoga i konkurentnoga turističkog proizvoda te dugoročno unaprijedilo upravljanje turističkim destinacijama, što predstavlja prvi korak u implementaciji održivog turističkog razvoja u proces upravljanja priobalnom turističkom destinacijom.

Turistička aktivnost može pozitivno djelovati na cjelokupni razvoj određene zajednice, no međutim pokazalo se da neplanski razvoj, djelomično ili potpuno na potražnju orijentirani razvijali razvoj potican zahtjevima tržišta dovodi do uništavanja niza destinacija diljem svijeta⁸.

Održivi turizam (eng. sustainable tourism) raste i razvija se ne iskorištavajući svoje resurse na način da ih trajno uništava, već se resursi koriste tako da se maksimalno očuva njihova kvaliteta i vrijednosti za buduće naraštaje. Održivi je turizam onaj koji može opstati tijekom duljeg razdoblja jer ne uzrokuje degradaciju okoliša, nego ostvaruje korist u ekonomskom, ekološkom, društvenom i kulturnom okruženju u kojem se odvija. U glavnini literature o konkurentnosti turizma održivost seističe kao jedan od značajnijih faktora konkurentnosti. Naglašava se da konkurentnost destinacije može biti povećana upravljanjem koje se temelji na kvaliteti okoliša i razvoju održivog turizma⁹, te se uočava da svi modeli dizajnirani za identifikaciju i proučavanje odrednica konkurentnosti destinacija smatraju da je održivost ključni faktor¹⁰.

⁸Ruhane, L., Strategic planning for local tourism destination: an analysis of tourism plans, Tourism and Hospitality Planning and Development, 2004., 239–253.

⁹Ritchie, J. R. B., Crouch, G. I., The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective, Oxon-New York: CABI Publishing, 2003.

¹⁰Pulido-Fernández, J., Andrades-Caldito, L., Sánchez-Rivero, M., Is sustainable tourism an obstacle to the economic performance of the tourism industry? Evidence from an international empirical study, Journal of Sustainable Tourism, 2015., str. 47–64.

U suvremenom razvoju turizma priobalnih turističkih destinacija mogu se izdvojiti dva glavna pravca razvoja priobalne turističke destinacije - masovni turizam i održivi razvoj turizma. Masovni turizam pretpostavlja veliki broj turista, niže cijene i posljedično, smanjenu kvalitetu doživljaja. S druge strane održivi turizam pretpostavlja kontrolirani broj turista, višu razinu savjesti o važnosti očuvanja resursa te privlačenje turista sa specifičnim zanimanjem za turistički proizvod koji im se nudi. Danas većina turista izbjegava destinacije koje su prošle masovnu eksploataciju resursa. Oni traže više očuvana, netaknuta područja gdje mogu doživjeti posebno turističko iskustvo.

No međutim, masovni turizam ne pokazuje znakove opadanja, naprotiv s pojavom novih emitivnih tržišta na području Azije s kojih dolazi veliki broj turista moguće je predvidjeti još veću masovnost turizma u budućnosti. Stoga sadašnje i nove priobalne turističke destinacije moraju usmjeriti svoje napore u postizanju održivosti turizma iz dva razloga. Prvo, danas nije primjereno da priobalne destinacije razvijaju turizam, koji ne teži biti što je više moguće ekološki i društveno uravnotežen i na taj način prihvatljiv za ekološki osviještenog turista i ujedno da je priobalna destinacija očuvana za buduće naraštaje i turista i lokalnog stanovništva. Također ukoliko priobalne destinacije rapidno počnu gubitina kvalitete i privlačnosti, a samim time i na konkurentnosti, zbog lošeg planiranja i razvoja, turisti će ih napustiti i tražiti nove destinacije¹¹. Priobalne destinacije turističkom komercijalizacijom gube svoje kvalitete koje su u izvornom obliku potakle turiste da ih posjećuju. Očuvanje ekoloških vrijednosti u funkciji razvoja turizma, ali i šire u cilju unapređenja kvalitete života kako lokalnog stanovništva tako i turista, treba biti imperativ svake priobalne destinacije, tj. implementacija koncepta održivog turističkog razvoja.

Svjetska turistička organizacija, čvrstog je stava da su smjernice za održivi razvoj i održivo upravljanje primjenjive u svim oblicima turizma, u svim vrstama destinacija, uključujući masovni turizam i različite turističke segmente.¹²

Tako da je UNWTO (2000), u skladu s općim konceptom održivosti, održivi razvoj turizma definirala kao:

[...] onaj koji zadovoljava potrebe današnjih turista i u isto vrijeme štiti prostor i povećava mogućnost održivosti za budućnost [...] projekt koji upravlja svim resursima na način da poštuje

¹¹Butler, R. W., The Concept of Tourism area cycle of evolution: implications for management of resources, Canadian Geographer, 1980., str. 24.

¹²UNWTO, 2007., <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284413539>, 21.07.2019.

ograničenja ekonomske, socijalne i estetske kompatibilnosti dok zadržava kulturni integritet, esencijalne ekološke procese, bioraznolikost i sustave koji podržavaju život¹³.

Tijekom vremena UNWTO proširuje definiciju te naglašava da: „Održivi turizam treba da učini optimalnim korištenje prirodnih resursa...,poštuje sociokulturne autentičnosti zajednice domaćina..., osigurava održivo dugoročno poslovanje... .“

Održivi turistički razvoja prema UNWTO treba moći :

1. Osigurati optimalnu upotrebu resursa iz okoliša koji konstituiraju ključne elemente u razvoju turizma, održavajući nužne ekološke procese i pomažući u očuvanju prirodnog nasljeđa i biološke različitosti;

2. Poštivati socio-kulturnu izvornost (autentičnost) domaćina, očuvatiizgrađeno i životna kulturna nasljeđa i tradicionalne vrijednosti, te doprinese inter kulturalnom razumijevanju i toleranciji ;

3. Omogućiti održive, dugoročne ekonomske aktivnosti, osiguravajući pravednu distribuciju socio-ekonomskih koristisvim zainteresiranim, a uključujući stabilnu zaposlenost, mogućnosti za ostvarivanje dohotka i socijalne usluge domaćoj zajednici, te doprinese ublažavanju siromaštva. Turizam bi se trebao razvijati na način koji doprinosi lokalnim zajednicama, da jača lokalnu ekonomiju, zapošljava lokalnu radnu snagu i na održivi način koristi lokane resurse, poput lokane poljoprivredne proizvode, lokalno tradicijsko nasljeđe. Mehanizmi, uključujući politike i zakonodavstvo trebaju biti postavljeni na način da osiguraju dobrobit lokalnoj zajednici. Turističke aktivnosti trebaju poštivati ekološke osobine i kapacitet u lokalnoj sredini gdje se odvijaju. Svi napori, radnje, bi trebali biti učinjeni na način da poštuju tradicijski način života i kulturu.¹⁴

Hrvatska kao značajna turistička destinacija mora imati na umu očuvanje svoje kulturno društvene autentičnosti, tradicijskih vrijednosti, ekoloških procesa i okoliša te osigurati dugoročne i stabilne gospodarske aktivnosti u cilju ekonomskog profita i zadovoljstva cijele društvene zajednice. Prenaglašena sezonalnost turističkog prometa manifestira se kroz onečišćenje zraka, vode, okoliša, komunalne probleme, prometnu preopterećenost, povećanje

¹³UNWTO, Padin, 2012., http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/annual_report_2012.pdf, 21.07.2019.

¹⁴UNWTO, 2004., <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407910>, 21.07.2019.

buke. Navedeno ukazuje važnu potrebu za provođenjem održivog razvoja i načela koja trebaju biti od ključnog značenja za razvoj i opstanak kvalitetnog turizma u Republici Hrvatskoj. Turizam zahtjeva kvalitetan prostor, a kako bi prostor takav ostao, nužno je planski i kvalitetno upravljati turizmom kako bi se prostor očuvao i kao takav i dalje ostao turistički atraktivan i ostvarivao korist u ekološkom, ekonomskom i društvenom smislu.

2.2.1. Načela održivog turističkog razvoja

Koncept održivog turističkog razvoja temelji se na primjeni ekonomskih, ekoloških i sociokulturnih načela. Pronaći pravu ravnotežu među njima znači osigurati cjelovitu i dugotrajnu održivost kako turizma tako i priobalne destinacije u cijelosti. To danas nije ni malo jednostavan zadatak. Turizam je gospodarska aktivnost koja zbog svoje izrazite sezonalnosti, svoje aktivnosti podređuje kratkotrajnim ciljevima u vidu brze zarade i ekstra profita, što je u suprotnosti sa istaknutim načelima održivog razvoja.¹⁵ Odnosno, u suprotnosti je sa postizanjem željene ravnoteže između društvenih, ekonomskih i okolišnih načela održivog turističkog razvoja. Odnos između ekonomske, okolišne i sociokulturne održivosti je središnje pitanje održivog turizma. Stoga, održivi turistički razvoj potrebno je planirati prema zahtjevima tržišta, ali u skladu s ekološkim, sociokulturnim i tehnološkim ograničenjima određenog priobalnog turističkog prostora. Kada govorimo o načelima održivog razvoja turizma zapravo govorimo o načinima na koji bi se pojedini subjekti u turizmu (javni sektor, privatni sektor, turisti, lokalno stanovništvo ostale interesne skupine) trebale ponašati, a da se osigura postizanje održivosti, odnosno ono što se smatra ciljevima održivog razvoja.¹⁶ Razvoj turizma na načelima održivog razvoja mora uvažiti različite interese i stavove različitih dionika, interesnih skupina, organizacija i institucija koje na izravan ili neizravan način utječu na razvoj turizma. To znači i predvidjeti te otkloniti i brojne negativne učinke turizma na prostor, okoliš i lokalnu zajednicu, koji se događaju kada se turizam stihijski razvija i kada se razvojem turizma upravlja, kao i investirati te promovirati specifičnosti te ponude na tržištu i među turistima.

Ekonomska održivost se zasniva na ekonomski učinkovitom razvoju i upravljanju resursima na način da se resursima mogu koristiti i sadašnje i buduće generacije. Društvena

¹⁵Birkić, D. :Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, doktorska disertacija, Opatija, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu , 2016.

¹⁶Smolčić Jurdana, D., Prednosti i ograničenja primjene koncepcije održivog razvoja turizma, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2003.

održivost jamči usklađenost razvoja s očuvanjem kulture i sustava vrijednosti ljudi na koje taj razvoj utječe te trajno održanje i isticanje identiteta lokalne zajednice. Tehnološka održivost zahtjeva razvoj i primjenu tehnologije koja uz ekonomske učinke uvažava ekološku održivost. Smatra se kako je za održivi turizam ključno upravljanje svim resursima na način da se mogu zadovoljiti ekonomske, socijalne i estetske potrebe, uz istodobno očuvanje zaštićenih resursa prirodne, kulturne ili izgrađene baštine.

2.2.2. Ekonomska načela

Prihodi od turizma značajni su u bruto domaćem proizvodu. World Travel and Tourism Council (2012.) ističe da turizam može donijeti značajnu ekonomsku korist u vidu povećanja bruto domaćeg proizvoda, zapošljavanja, izvoza te privući više domaćih i stranih ulagača u velike investicije i u infrastrukturu. Ovaj trend osobito je izražen u zemljama u razvoju i nerazvijenim zemljama. Turizam ima pozitivan utjecaj na lokalnu ekonomiju s učincima kao što su gospodarska raznolikost, otvaranje radnih mjesta i porast poreznih prihoda. Štoviše, turizam se smatra činiteljem koji pridonosi višem životnom standardu te je sposoban privući investicije i povećati potrošnju, stvarajući tako veću dobit od troška. Iako je ekonomski rast lokalne zajednice temeljni cilj razvoja turizma u priobalnoj destinaciji, ipak se ne smije naglasak staviti isključivo na postizanje što većih ekonomskih koristi jer se u tom slučaju zanemaruju ostali kriterij održivosti i ravnoteža se u potpunosti narušava.

Objasniti ekonomska načela održivog turističkog razvoja zapravo znači objasniti na koji bi se način trebali ponašati, odnosno donositi poslovne odluke, pojedini subjekti u turizmu i pritom ostvariti svoje ciljeve poslovanja. Ekonomska održivost je značajna i ne pretpostavlja se drugim načelima održivosti, ali isto tako turistički razvoj nije opravdano promatrati isključivo kroz prizmu ekonomske održivosti, njezini aspekti ne smiju se ignorirati. Ekonomska održivost treba omogućiti uspješan razvoj destinacije, a korištenje i upravljanje resursima dirigitirano od strane javne lokalne uprave mora osigurati njihovu očuvanost i za buduće naraštaje. Ekonomska održivost znači optimiziranje stope rasta kojom se može upravljati s potpunim uvažavanjem ograničenja okoliša destinacije. Ekonomska održivost implicira optimiziranje stope rasta i razvoja turizma na razinu kojom se može upravljati, uzimajući u obzir ograničenja okoliša u destinaciji.¹⁷ Prema UNWTO, voditi se ekonomskim načelima u održivom razvoju turizma znači osigurati takvo poslovanje koje će omogućiti održive,

¹⁷Choi, H. C., Sirakaya, E., Sustainability indicators for managing community tourism, Tourism Management, 2006.

dugoročne ekonomske aktivnosti, pravedno distribuirane socio-ekonomske koristi svim interesnim skupinama i to:

- stabilnu zaposlenost;
- mogućnost za ostvarivanje dohotka i socijalne usluge domaćoj zajednici, te
- doprinijeti ublažavanju siromaštva.¹⁸

Osigurati ekonomsku održivost znači „osigurati i održivost i konkurentnost turističkih destinacija i poduzeća kako bi se moglo nastaviti razvijati i ostvarivati dugoročne koristi.“. Održivi turistički razvoj priobalne destinacije mora biti ekonomski opravdan jer je turizam ekonomska aktivnost.¹⁹

2.2.3. Ekološka načela

Turizam i okoliš u neprestanoj su povratnoj sprezi, koja je po svojim obilježjima u početnim i manje intenzivnim fazama pozitivna, no s povećanjem turističke aktivnosti, dolazi do pojave negativne povratne sprege. Daljnjim intenziviranjem razvoja, turizam ugrožava okoliš, pa ekonomska korist može postati jednaka ili manja od troškova degradacije okoliša, koja najčešće nigdje nije iskazana ni izračunata, već eventualno procijenjena kao oportuni trošak. „Nekontrolirani rast u turizmu koji uzima u obzir kratkoročne, ekonomske ciljeve često rezultira negativnim učincima na štetu okoliša i društva, uništavajući samu osnovu na kojoj počiva i iz koje raste.“ Ovi su učinci posljedica „pretjerane upotrebe resursa, onečišćenja i otpada koji generira razvoj turističke infrastrukture i objekata, promet te sama turistička aktivnost.“²⁰

Razvoj turizma može biti kratkoročno, čak i srednjoročno ekonomski vrlo uspješan, no međutim dugoročno, ukoliko se ne sagleda u potpunosti „uspješan razvoj turizma“ može rezultirati trajnom štetom po okoliš i izazivati trajne negativne posljedice na okoliš i sociokulturno okruženje. Okoliš u tom smislu treba tretirati kao centralnu komponentu održivog razvoja i ključni faktor kvalitete života lokalnog stanovništva, a ne samo kao turistički resurs. Stoga se voditi ekološkim načelima za održivi turistički razvoj znači „osigurati optimalnu

¹⁸UNWTO, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407910>, 21.07.2019.

¹⁹UNWTO, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407910>, 21.07.2019.

²⁰UNWTO, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284406876>, 21.07.2019.

upotrebu resursa iz okoliša koji konstituiraju ključne elemente u razvoju turizma, odražavajući nužne ekološke procese i pomažući u očuvanju prirodnog nasljeđa i biološke različitosti.“²¹

Da bi turizam bio ekonomski održiv mora biti i ekološki održiv, jer o očuvanosti prostora i resursa za razvoj turizma ovise ekonomski učinci turizma na priobalnoj turističkoj destinaciji. Negativni učinci turistički neodrživog razvoja najviše se osjećaju na lokalnoj razini, te inicijativa za održivi razvoj turizma i primjenu ekoloških načela, nužno treba stići iz lokalnih zajednica.

Poštivanje ekološkog načela održivog turističkog razvoja od presudne je važnosti za daljnji turistički razvoj priobalnih destinacija. Zapravo nepoštivanje ovog načela i uzimanje u obzir isključivo načela ekonomske isplativosti, uobičajeno vodi saturaciji kvalitetnih turističkih prostora, što bi u konačnici moglo značiti i nestanak turizma na tom područja. Naime „turistički saturirani prostori ne samo da izravno i neizravno ugrožavaju danas već ozbiljno narušen okoliš u mnogim zemljama, već postaju i gospodarski neuspješni zbog sve veće ekološke senzibiliziranosti turista i neatraktivnosti takvog ambijenta“.²²

Ekološka održivost ima veliki značaj, budući da zagađenje prirode postaje globalna prijetnja cijelom čovječanstvu, te se naglašava da prirodne resurse svake pojedinačne lokalne zajednice i cijelog planeta ne treba više smatrati izdašnima te da se oni zapravo konstantno troše.²³ Održivi razvoj turizma, zasnovan na ekološkim načelima, javlja se kao suvremena faza razvoja turizma i odgovor na neodrživost masovnog turizma. To podrazumijeva implementacije ekoloških načela u instrumente planiranja, razvoja i upravljanja turizmom priobalne destinacije. Ali isto tako brigu o zaštiti okoliša, prirodnim resursima i upravljanju prostorom na nivou priobalne destinacije, temeljenu na ekološkim načelima održivog turističkog razvoja trebaju preuzeti svi korisnici okoliša, a ne samo turistička industrija koja je najviše zainteresirana za očuvanje istoga.

Putem ekološke održivosti osigurava se okoliš kako se ne bi prekomjerno iscrpljivali prirodni resursi, promijenili ekološki procesi i narušila prirodna baština te flora i fauna. Onečišćenje prirode globalna je prijetnja čovječanstvu te je nužno shvaćanje ozbiljnosti

²¹UNWTO, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407910>, 21.07.2019.

²²Klarić, Z., Određivanje prihvatnog potencijala u Sredozemlju i njegov utjecaj na poimanje održivog razvitka, u: Klarić, Zbornik radova Prema održivom razvitku turizma u Hrvatskoj, Zagreb, Institut za turizam, 1994., str. 17–32.

²³Choi, H. C., Sirakaya, E., Sustainability indicators for managing community tourism, *Tourism Management*, 2006., str. 1276.

problema koji nezaobilazno zahvaća svakog od pojedinaca i u velikoj mjeri može doprinijeti smanjenju kvalitete života.

2.2.4. Socio-kulturna načela

Društveni resursi, temeljeni na vrijednostima lokalne, autentične kulturne baštine priobalne destinacije imaju značajnu ulogu u održivom razvoju turizma. Oni uzrokuju interakciju među ljudima (turist-domaćin) koje su osnova za razvoj turizma u destinacijama. Stoga se posebna pozornost stavlja upravo na sociokulturnu održivost turizma i primjenu načela sociokulturne održivosti. Stil života, običaji i tradicija lokalnog stanovništva dolaskom turista doživljavaju bitne promjene. Kultura lokalne zajednice neizbježno i nepovratno se mijenja s razvojem turizma.

Socio-kulturna načela održivosti turističkog razvoja priobalne destinacije impliciraju da treba poštivati društveni identitet i društveni kapital zajednice, koji ujedno čini sastavni dio svakog turističkog proizvoda zajednice. Gledano sasocio-kulturnog aspekta utjecaji razvoja turizma u priobalnim destinacijama događaju se sporije i manje su vidljivi ali sa dalekosežnim posljedicama. Zadržavanje lokalnih specifičnosti i autohtonih obilježja opća je društvena vrijednost koju je potrebno održati.²⁴

Socio-kulturna održivost odnosi se na sposobnost zajednice, bilo lokalne ili nacionalne, da prihvati nove inpute, u slučaju turizma to su turisti, na kraći ili duži period vremena, te da usprkos tome nastavi funkcionirati bez društvene disharmonije do koje mogu dovesti ti inputi. Sociokulturna održivost jamči kompatibilnost razvoja s očuvanjem kulture i sustava vrijednosti ljudi na koje taj razvoj utječe, te trajno održanje i isticanje identiteta lokalne zajednice“.²⁵

Prema UNWTO –u održivi turistički razvoj je onaj koji poštuje i sociokulturnu izvornost (autentičnost) domaćina, čuva izgrađeno i životno kulturno nasljeđe i tradicionalne vrijednosti, te doprinosi inter-kulturalnom razumijevanju i toleranciji. Drugim riječima, zadatak je ovog načela da se brine o lokalnom stanovništvu jer je između ostaloga i lokalno stanovništvo svojom autentičnošću „dio proizvoda turističkog mjesta.“²⁶ Pri tome se misli na njihovo kulturno nasljeđe, alii na način komunikacije lokalnog stanovništva s turistima u svakodnevnom kontaktu.

²⁴UNWTO, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284406876>, 21.07.2019.

²⁵ Smolčić Jurdana, D., Prednosti i ograničenja primjene koncepcije održivog razvoja turizma, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2003.

²⁶Liu, Z., Sustainable tourism development: A critique, *Journal of Sustainable Tourism*, 2003, str. 459–475.

2.2.5. Kriteriji održivog turističkog razvoja

Kako bi se zaštitili prirodni i društveni resursi i primjenjivala načela održivog razvoja potrebno je utvrditi kriterije odnosno smjernice održivog turističkog razvoja. Destinacije ih trebaju razvijati i prilagođavati osobnim mogućnostima i ciljevima uz one opće ciljeve održivog razvoja. U tom smislu kriteriji održivog razvoja turizma predstavljaju smjernice, odnosno utvrđuju što bi trebalo napraviti, ali ne propisuju kako to napraviti i ne govore o tome da li je neki cilj postignut. Kriteriji održivog turističkog razvoja turističke destinacije predstavljaju mjere koje se nužno trebaju poduzimati u svrhu primjene načela održivog turističkog razvoja. Oni nisu konačni, nužno ih je stalno modificirati i osuvremenjivati kako se dolazi do novih spoznaja.

Svaka priobalna turistička destinacija treba da uz opće kriterije održivog turističkog razvoja, razvija vlastite kriterije prilagođene vlastitim prilikama i željenim ciljevima. Destinacije ih trebaju razvijati i prilagođavati osobnim mogućnostima i ciljevima uz one opće ciljeve održivog razvoja. Kriteriji nalažu mjere koje je nužno provoditi i što treba ostvariti te čemu služe, međutim ne definiraju kako to učiniti.

Kriteriji održivog turističkog razvoja trebaju služiti kao:

1. Osnovne smjernice destinacijama koje žele postati održivije
2. Pomoć turistima da prepoznaju održive turističke destinacije
3. Osnovni pokazatelj svim vrstama medija da bi prepoznali neku destinaciju kao takvu i izvijestili javnost o njenom održivom razvoju
4. Pomoć programima koji se bave certifikacijom da bi se osigurali standardi koji se zasnivaju na opće prihvaćenim osnovama, tj. služe kao platforma za uspostavu certifikata ekološke održivosti
5. Početna točka vladinim, nevladinim i programima privatnog sektora prilikom implementacije zahtjeva održivog turističkog razvoja u destinaciji
6. Smjernice turističko edukacijskim-ustanovama u turizmu²⁷

Kriteriji koji se odnose na održivi turistički razvoj priobalnih destinacija treba da u startu budu osmišljeni kao polazna osnova procesa koji je sebi dao za cilj da održivi razvoj postavi kao osnovni standard u svim vrstama turizma na nivou pripadajuće priobalne destinacije. Prema WTO-u destinacijski menadžment treba sam odabrati pojedine kvalitativne i

²⁷Ibidem str. 138-139

kvantitativne pokazatelje, koji najviše odgovaraju destinaciji ovisno o problematici koju je potrebno riješiti te specifičnim obilježjima same priobalne destinacije. Da bi se to postiglo nužno je razviti sustav indikatora održivog turističkog razvoja i sustav mjerenja održivog turističkog razvoja u priobalnim turističkim destinacijama koji će omogućiti ukupno kvalificiranje sustava.

Indikatori turističke održivosti se definiraju kao „sustav mjera koje osiguravaju nužne informacije za bolje razumijevanje veza između uticanja turizma na kulturne i prirodne resurse određene lokacije na koju se to odnosi i kojom su određene.“²⁸ Indikatori se mogu definirati kao empirijska, kvantitativna i kvalitativna mjerenja kojima se detektira stanje, te predstavljaju dragocjenu informaciju prilikom donošenja razvojnih planova i odluka u svezi smjera turističkog razvoja priobalne destinacije.²⁹ Informacije osigurane od strane sustava indikatora trebaju biti pomoćno sredstvo za razumijevanje situacije turističke industrije na određenoj priobalnoj destinaciji, a da bi se utvrdili i spriječili problemi na samom početku i aktivirale korektivne mjere.³⁰ Indikatori su pokazatelji koji u konačnici treba da pokazuju kako je određeni kriterij zadovoljen i dali je postavljeni cilj postignut i u kojoj mjeri. Indikatori održivog turističkog razvoja ne smiju se gledati sami za sebe već kao specifičan alat, dio šireg procesa aktivnosti planiranja i upravljanja u turizmu. Funkcije pokazatelja održivog turističkog razvoja su mnogobrojne:

- Omogućavaju donošenje boljih odluka i učinkovitijih radnji, na način da pojednostavljaju, pojašnjavaju i kreatorima politike na raspolaganje stavljaju skupne informacije;
- Omogućavaju ugrađivanje saznanja fizičkih i društvenih znanosti u proces odlučivanja;
- Omogućavaju rano upozoravanje s ciljem sprječavanja ekonomskih, društvenih i okolišnih pogoršanja;
- Omogućavaju pružanje korisnih sredstava komunikacije ideja, razmišljanja i vrijednosti:

²⁸UNWTO 1996., <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284401727>, 21.07.2019.

²⁹Blažević, B., Maškarin Ribarić, H., Smolčić Jurdana D., Analitička podloga upravljanju održivim turizmom, *Ekonomski pregled*, 2003., str. 143–158.

³⁰Blancas, F. J., Lozano-Oyola, M., González, M., Guerrero F., M., Caballero, R. How use sustainability indicators for tourism planning: the case of rural tourism in Andalusia (Spain), *Science of the Total Environment*, 2011., str., 412–413, 28–45.

Uspostavljeni kriteriji održivog turističkog razvoja trebali bi dati uvid u postavljene ciljeve održivog turističkog razvoja priobalnih destinacija s jasnim ciljem razumijevanja održivosti priobalne destinacije.

Krajnji cilj je upravljati održivim turističkim razvojem na temelju podataka dobivenih praćenjem indikatora održivog turističkog razvoja. Svrha im je da doprinesu razumijevanju problema od strane ključnih interesnih skupina kao i od strane javnosti.³¹

2.3. Utjecaj turizma na održivi razvoj turističke destinacije

Usljed turističkih aktivnosti, turizma često ima štetan utjecaj na kvantitetu i kvalitetu prirodnih i kulturnih resursa, a pad kvalitete i kvantitete tih resursa ima negativan utjecaj na rast i razvoj turizam.

2.3.1. Utjecaj turizma na promjene u okolišu

Razvoj turizma uvijek je vezan uz konkretan prostor čija obilježja i resursi (prirodni i društveni) imaju određenu privlačnost za turiste i koliko god turizam izgledao prihvatljiv u odnosu na druge djelatnosti, ipak ostavlja sve uočljivije negativne tragove na prostor i na okoliš. Prostor gdje se turističke aktivnosti neposredno odvijaju treba biti kvalitetan i atraktivan. Pri tome ne misli se samo na osobine i kvalitete fizičkog ambijenta kao što su lokalno podneblje, izgled krajolika, bio raznolikost, čistoću mora i atraktivnost plaža, već i na stanje antropogenih čimbenika ponude poput kulturno povijesnih objekata ili spomenika, razne kulturne ili sportske manifestacije, etnosocijalne priredbe i sl., na čijim se karakteristikama i svojstvima zadovoljavaju sportsko rekreativne i kulturne potrebe turista.³² U priobalnim turističkim destinacijama to je očuvani uski priobalni prostor s jednim ili više prirodnih i/ili antropogenih turističkih resursa, odnosno atrakcija visokog stupnja privlačnosti. Turizam i okoliš su u neprestanoj interakciji, povratnoj sprezi, koja je u početku pozitivna, no intenziviranjem razvoja turizma taj odnos po stanje okoliša postaje sve više nepovoljan. Dakle turistička industrija ima najviše interesa voditi računa o trajnom očuvanju resursa, priobalne destinacije. Korištenjem prostora u turizmu za izgradnju rekreativnih receptivnih kapaciteta, prometne infrastrukture u svrhu privlačenje turista i zadovoljavanja njihovih rekreativnih i kulturnih potreba zapravo je izravan ili neposredan kontakt i djelovanje turizma i turista na

³¹UNWTO 2007., <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284413539>, 2.07.2019.

³²Bilen M., Turizam i okoliš, Mikrorad d.o.o., Zagreb 2011., str. 19.

promjene u okolišu.³³ Stoga, pri takvim zahvatima nužno je voditi računa o temeljnim vrijednostima prostora na čijim se svojstvima i karakteristikama zapravo i temelji razvoj turizma određene priobalne destinacije. Priobalne turističke destinacije posebno su ugrožene masovnim turizmom, pretjeranom urbanizacijom i nekontroliranom gradnjom, apartmanizacijom, koja često prati intenzivni razvoj turizma. Turizam generira negativne ekološke procese u prostoru, pogotovo u uvjetima masovnog turizma kao što su degradacija i banalizacija prostora, onečišćenje prostora, trošenje prostora, nestanak ili uništenje brojnih biljnih i životinjskih vrsta, estetska degradacija prostora. Za dugoročni razvoj turizma u priobalnim destinacijama posebno je važno ne iscrpljivanje prirodnog okoliša, kao primarnog turističkog resursa te očuvanje prirodnih i izgrađenih atraktivnosti kao faktora turističke privlačnosti i dijela turističke ponude priobalne destinacije. No međutim, dosadašnja iskustva u turizmu pokazala su da se izgradnja turističkih kapaciteta želi što više približiti turističkoj atraktivnosti. Izgradnjom turističkih kapaciteta u priobalnim destinacijama lociranim na samoj obali, okupirani su najatraktivniji resursi, priobalje.³⁴ Konceptija gradnje na samom resursu, priobalju, karakteristična je i za jadransku obalu, odnosno priobalne jadranske destinacije. Na taj način povećana je atraktivnost objekata turističke ponude, ali je umanjena atrakcijska vrijednost prirodnog resursa. S obzirom na to turistička industrija nužno mora čuvati svoj temeljni resurs od saturacije, jer samo na kvalitetnom i zaštićenom prostoru može temeljiti svoj budući održivi gospodarski rast i razvoj. U turističkoj izgradnji treba se voditi računa da prirodna sredina ima određen kapacitet nosivosti, te da nakon određene granice izgradnje, odnosno zbog prekomjerne izgrađenosti dolazi do degradacije prirodne i društvene atrakcijske osnove. U slučajevima nekontroliranog i neplaniranog razvoja turizma javljaju se brojni negativni okolišni i ekološki učinci: onečišćenje vode, onečišćenje zraka, opterećenje bukom, vizualno zagađenje prostora, prenapučenost plaža i prometnica, trajna degradacija prostora, oštećenje kulturno povijesnih materijalnih resursa. Šteta takvog odnosa turizma spram prostora je veća ako se negativne posljedice uoče s vremenskim odmakom. Krajnji cilj turističke industrije u suradnji s lokalnom upravom bi trebao biti voditi stalnu brigu o stanju okoliša, očuvati prostor od saturacije te uspostaviti ekološku ravnotežu i trajno ga zaštititi za turističko korištenje.³⁵

³³Ibidem, str. 19

³⁴Vukonić, B., Keča, K., Turizam i razvoj, Mikrorad, Zagreb., 2001., str. 92.

³⁵Bilen M., Turizam i okoliš, Mikrorad d.o.o., Zagreb, 2011., str. 20.

2.3.2. Utjecaj turizma na promjene u gospodarstvu

Bit turističkog razvoja počiva na činjenici da se turizam ponajprije razvija zbog njegovih ekonomskih koristi koje u većoj ili manjoj mjeri pridonose razvoju gospodarstva. WTTC predviđa da će turizam prosječno rasti 4,5% između 2005. i 2020.g. Zbog niza ekonomskih koristi koje proizlaze iz njegova razvoja, turizam s opravdanjem stekao status iznimno važne komponente nacionalnih gospodarstava mnogih zemalja osobito onih u razvoju i nerazvijenih.

U Republici Hrvatskoj udio prihoda od turizma u ukupnom BDP-u u prvih 6 mjeseci 2018. godine iznosio je 19,7%. Broj zaposlenih u turizmu u Republici Hrvatskoj kreće se oko 120 000 stalno zaposlenih i u sezoni se u prosjeku u turizmu zapošljava između 40 000 do 60 000 radnika.³⁶

Ekonomske funkcije turizma odražavaju se prvenstveno na povećanje ekonomskog blagostanja receptivnih turističkih zemalja, a koristi sagledavamo kroz platnu bilancu, bruto društveni proizvod, zapošljavanje, razvoj novih djelatnosti, ulaganja u infrastrukturu potaknuta turističkim kretanjima u destinaciji i sl. Među glavnim ekonomskim koristima koje turizam donosi svakoj priobalnoj destinaciji treba svakako istaknuti rast dohotka, rast zapošljavanja, kapitalna ulaganja i porast javnih prihoda te poticanje lokalnog rasta i razvoja. Dok je s jedne strane turizam poželjan partner u općem gospodarskom razvoju priobalne destinacije, s druge strane taj isti razvoj generira određene troškove i štetu koje je nužno predvidjeti, njima upravljati i po potrebi ih sanirati. Ekonomska korist turizma razlikuje se od destinacije do destinacije, a odnosi se na ukupnost inicijalne turističke potrošnje ostvarene u gospodarskim djelatnostima koje izravno apsorbiraju turističku potrošnju, a to su ponajprije ugostiteljstvo, turističko posredništvo, promet i trgovina na malo.³⁷

³⁶Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr>, 23.07.2019.

³⁷Čavlek, N. i suradnici, Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011. str. 263.

Tablica 1. prikazuje ekonomske koristi i ekonomske štete razvoja turizma u priobalnim destinacijama.

Tablica 1.: Ekonomske koristi i ekonomske štete razvoja turizma u priobalnim turističkim destinacijama

Ekonomske koristi	Ekonomske štete
<ul style="list-style-type: none"> • Rast dohotka subjekata turističke ponude (pravnih i fizičkih osoba) po osnovi ostvarene turističke potrošnje, • Rast javnih prihoda od sredstava prikupljenih po osnovi naplaćenih poreza i boravišnih pristojbi, • Rast bruto domaćeg proizvoda • Rast prihoda od izvoza proizvoda i usluga putem turizma (bilježi se na računu tekućih transakcija platne bilance),- • Rast direktnog i indirektnog zapošljavanja te restrukturiranje tržišta rada (naročito regionalnog), • Rast poduzetničke aktivnosti (malo i srednje poduzetništvo), • Rast kapitalnih ulaganja (privatnih i javnih), • Aktiviranje neprivrednih resursa (pretvaranje u turistički atraktivne resurse), • Osnaživanje regionalnog razvoja i interregionalne suradnje, • Poticanje općeg gospodarskog rasta i razvoja, • Rast životnog standarda lokalnog stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> • Oportunitetni troškovi (ukoliko se investira u turizam, ne investira se nigdje drugdje) • Potreba investiranja u infrastrukturu koja je potrebna samo u određeno vrijeme u godini • Neravnomjernost u ostvarivanju učinaka tijekom godine (sezonalnost), • Rast vrijednosti nacionalne valute za vrijeme trajanja turističke sezone (sezonska aprecijacija), • Rast cijena proizvoda i usluga na turistički receptivnim područjima za vrijeme trajanja turističke sezone (sezonska inflacija), • Rast cijena nekretnina na turistički receptivnim prostorima (kontinuirano), • Rast rashoda po osnovi uvoza proizvoda i usluga zbog turizma, • Prekomjerna gospodarska ovisnost o turizmu, • Niska stopa povrata na investicije, • Odljev sredstava iz destinacije zbog uvoza roba odnosno plaćanja inozemne radne snage, • Rast društvenih troškova nastalih zbog razvoja turizma (npr. zbrinjavanje otpada, zagađenje) itd.

Izvor: Percepcija lokalnog stanovništva o turističkom razvoju

Nedvojbeno, razvoj turizma podiže standard življenja lokalnog stanovništva, ali i opću kvalitetu življenja, na turistički receptivnim prostorima u smislu bogatije ponude raznih proizvoda, usluga i sadržaja, koji su u prvom redu namijenjeni turistima, ali ostaju na raspolaganju i lokalnom stanovništvu.

2.3.3. Utjecaj turizma na sociokulturne interakcije

Iako su sociokulturna obilježja priobalne turističke destinacije ta koja su u turističkoj ponudi često smatrana samo usputnima, u posljednje vrijeme u mnogim priobalnim destinacijama uz prirodu postupno preuzimaju ulogu temeljne turističke ponude i na taj način izgrađuju dodatni 'imidž' koji prodaje cijelu destinaciju. Kroz kulturnu izgradnju turističke ponude turistima i lokalnom stanovništvu pružena je mogućnost da prošire svoje vidike. Kulturna baština, valorizirana kao turistički resurs, jača senzibiliziranost lokalne zajednice za prepoznavanje i očuvanje lokalne tradicionalne materijalne i nematerijalne baštine. Sociokulturni utjecaji razvijaju se iz posebnih oblika društvenih odnosa do kojih dolazi između turista i lokalnog stanovništva kao rezultat njihova kontakta. Turizam, budući da s njim dolazi i mnoštvo novih, lokalnoj sredini stranih ljudi koji imaju svoje kulturne običaje, način provođenja slobodnog vremena i slično, ima snažan utjecaj na kulturne vrijednosti lokalne zajednice, koja se neizbježno i nepovratno mijenja s razvojem turizma.

Društveni utjecaj turizma nije izravno povezan s industrijom turizma već s gubitkom kulturnih tradicija i lokalnih jezika te porastom problema poput krađa, provala, prostitucije, kockanja i kriminalnih djela, koji se pripisuju turizmu. Koliko će utjecaj biti pozitivan ili negativan s obzirom na sociokulturne interakcije ovisi o karakteristikama turizma koji se razvija, razini ekonomske i društvene razvijenosti lokalnog stanovništva i na kraju mjerama koje javan lokalna uprava poduzima da regulira razinu utjecaja razvoja turizma na lokalnu zajednicu.

Tablica 2. prikazuje četiri faze turističkog razvoja i njegov utjecaj na taj odnos, koji se još naziva Doxeyev model indeks iritacije. Model koji ogovori o tome kakav je utjecaj turističkog razvoja na odnos lokalnog stanovništva i posjetitelja.

Tablica 2.: Doxeyev indeks iritacije

Doxey indeks	Socijalni odnos	Odnos moći
Euforija	Inicijalne faze razvoja, posjetitelji i investitori su dobro došli	Postoji malo planiranja i kontrole; veliki je potencijal za kontrolu od strane lokalnih pojedinaca i grupa
Apatija	Kontaktira se s posjetiteljima: kontakti između stanovnika i posjetitelja su više formalni (komercijalni)	Planiranje se uglavnom odnosi na marketing; turistička industrija počinje pokazivati interes
Smetnje	Dosegnuta točka saturacije: Stanovništvo sumnja u turističku industriju	Planovi se više odnose na povećanje infrastrukture a manje na limitiranje rasta; počinju se javljati lokalne protestne grupe
Antagonizam	Otvoreno pokazivanje iritacije; na posjetitelje se gleda kao na uzročnike problema	Planiranje se nadopunjuje ali promocije se usmjerava prema trošenju reputacije: borba moći između interesnih skupina može pojačati kompromise

Izvor: Doxey, G.V.(1975) A causationtheoryofvisitor – residentirritants:Methodologyandresearchinferences.TravelandTourism ResearchAssociationsSixAnnualConference

Temeljne postavke Doxeyovog indeksa iritacije i Butlerovog modela životnog ciklusa su da zajednica u destinaciji prolazi kroz različite faze turističkog razvoja tako da se reakcije lokalnog stanovništva postupno mijenjaju od euforije, preko apatije do iritacije i antagonizma. Utjecaj turizma na sociokulturne interakcije odvija se izuzetno brzo i može prouzročiti nepopravljive štetne posljedice. Vidljiv je tek s vremenskim odmakom, npr. promjene u demografskom okruženju, promjene u strukturi obitelji, smanjenoj stopi nataliteta, prihvaćanju novih običaja kao svoj način života, psihofizička opterećenja, promjene religijske strukture stanovništva, oštećivanje kulturno povijesne baštine i dr.

3. OPĆA OBILJEŽJA GRADOVA ZADAR I POREČ

3.1. Opće značajke, geografski položaj i prometna povezanost Zadra i Poreča

Zadar je peti grad po izgrađenosti i broju stanovnika u Republici Hrvatskoj, a treći na Jadranskoj obali. Središte je županije (Zadarska), nadbiskupije, regionalnog kompleksa sjeverne Dalmacije i Like. Površina Grada Zadra iznosi 194,02 km² kopnene površine i 300 km² morske površine. Smješten u središnjemu dijelu istočne Jadranske obale. Značajno je prometno čvorište jer povezuje sjeverno priobalje sa središnjim i južnim prostorima Hrvatske, ali i kontinentalne prostore s obalom. Zračnim putem povezan je i s većim europskim destinacijama kao što su: Pariz, Berlin, Oslo, Koln, London i drugi.³⁸

Poreč je grad u Hrvatskoj smješten na zapadnoj obali poluotoka Istre, na nadmorskoj visini od 29 m, drugo područje po veličini, nakon Grada Pule, te po udjelu u ukupnome broju stanovnika Istarske županije. Nalazi se u blizini slovenske i talijanske granice.³⁹

Slika 1: Geografski položaj grada Zadra



Izvor:

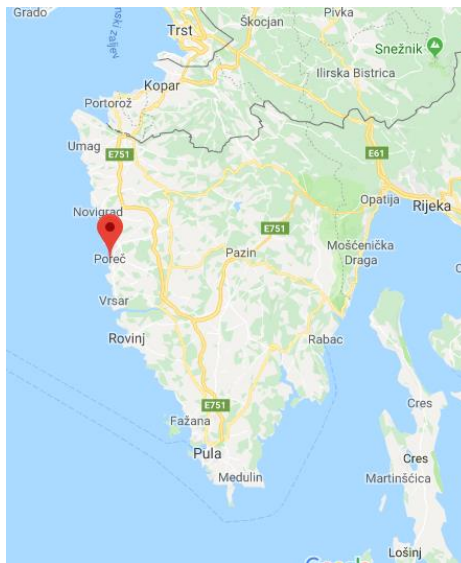
<https://www.google.com/maps/place/Zadar/@44.1117678,15.1314853,10z/data=!4m5!3m4!1s0x4761fa62d2c0b88f:0x12323e1c13f40784!8m2!3d44.119371!4d15.2313648>, 28.08.2019.

³⁸Strategija razvoja turizma grada Zadra 2016.-2026.

https://onama.zadar.travel/strategija_razvoja_turizma_grada_zadra_za_razdoblje_2016_2026_godine.pdf
12.01.2019. str. 18-19

³⁹MateradaResidence, <http://www.apartment-porec.com/hr/location-and-transport-connections>, 28.02.2019.

Slika 2: Geografski položaj grada Poreča



Izvor: <https://www.google.com/maps/place/Pore%C4%8D/@45.2312605,13.5628953,13z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x477c979c94879029:0x7a9e5b587feaabd!8m2!3d45.2271652!4d13.5947399>, 28.08.2019.

3.2. Prirodna i društvena obilježja Zadra i Poreča

Na otocima i užem priobalnom pojasu grada Zadra prevladava sredozemna odnosno mediteranska klima koju karakteriziraju vruća ljeta, tj. pretežno topla i suha ljeta te blage i kišovite zime. Uz obalni pojas prema zaobalju prevladava submediteranska klima koju karakteriziraju malo oštrije zime s nešto većim dnevnim i godišnjim promjenama temperatura nego je to inače na obali i otocima, što bi značilo umjereno vlažna klima s vrućim ljetom. Najviše padalina ima tijekom jesenskih mjeseci, a najmanje u srpnju. Snijeg je vrlo rijedak na području grada Zadra, u prosjeku ima 2600 sati.

Zadar karakteriziraju niska i razvedena obala, otoci, Mediteranska klima, prepoznatljiv zalazak sunca, more, pitka voda iz Zrmanje, bogatstvo morske flore i faune poput riba i školjaka, divljači i ptica. Grad je prepoznatljiv po Perivoju Vladimira Nazora i Perivoj kraljice Jelene. U blizini Zadra nalaze se nacionalni parkovi - Paklenica, Plitvice, Kornati, Krka i Sjeverni Velebit te parkovi prirode - Telašćica, Velebit i Vransko jezero.

Kulturno povijesna baština grada Zadra očituje se u njihovom folkloru, plesu i narodnoj nošnji tog područja. Od značajne kulturne baštine u Zadru se nalaze ostaci Rimskog foruma iz 1. stoljeća, crkva sv. Donata, srednjovjekovna predromanička bazilika iz 9. stoljeća, crkva sv. Krševana iz 12. stoljeća kao zaštitni znak grada, katedrala sv. Stošije te crkva sv. Šime u kojoj

se nalaze srebrna i zlatna škrinja sv. Šime. Poznate su i novije umjetničke i kulturne atrakcije poput Morskih orgulja i Pozdrav Suncu, arhitekta Nikole Bašića.⁴⁰

Proizvodnje Maraschina, likera od višnje maraske koji se prodaje u opletenim bocama također je simbol Zadra. Barkajoli od 14. stoljeća malim brodicama povezuju Poluotok idruga gradska naselja. Postoji i tradicija izrada keramike ručnim lončarskim kolom sa otoka Iža. To su posude za kućanstvo u kojima se pripremaju riblji i ostali gastronomski specijaliteti.

Kvalitetna resursna osnova su svakako vinogradi u priobalju i na otocima koji omogućavaju ponudu kvalitetnih vina kao i tržnica i ribarnica koje u svojoj ponudi imaju sve vrste svježega voća i povrća, svježu riba, domaće sireve, maslinovo ulje i razne druge autohtone proizvode.

Poreč karakterizira umjerena mediteranska klima čije su značajke ugodna i topla ljeta i niska vlaga. Pušu umjereni vjetrovi, najviše oborina ima u zimskim mjesecima, a zime su blage s vrlo rijetkim snijegom.⁴¹

Mediteransko podneblje, blagi klimatski uvjeti, plodno tlo i bujna vegetacija pogodovali su Poreču u stvaranju jedinstvene destinacije za odmor. Uz biljni i životinjski svijet mora sakriven uz podvodne grebene i spilje, podmorje grada Poreča raspolaže i potonulim brodovima.

Od kulturno povijesne baštine u Poreču nalazimo Eufrazijevu baziliku koja se nalazi na popisu UNESCO-ove svjetske baštine, zatim Palaču Vergottini, Istarsku sabornica, Romaničku kuća, Gotičku palača, Baroknu palači, Trg Marafor, Kanoniku, Okruglu kulu, Peterokutnu kulu, Sjevernu kulu Peškera, Gradska vrata i bedeme, Gradsku vijećnicu, Kazalište, Trg Frana Supila, Crkvu svetog Eluterija, Predhistorijsku Gradinu Picugi, Antičke vile, Palaču Zuccato, Veliki Neptunov hram, Kuću dvaju svetaca, Crkvu gospe od anđela.⁴²

3.3. Stanovništvo

Stanovništvo je značajan čimbenik društvenog i gospodarskog razvitka, kao i korištenja konkretnog prostora. Na obilježja i razvitak stanovništva djeluju biološki, socijalni, gospodarski, kulturno-obrazovni i zdravstveni, psihološki, ali i politički i drugi čimbenici.

⁴⁰Strategija razvoja turizma grada Zadra 2016.-2026.

https://onama.zadar.travel/strategija_razvoja_turizma_grada_zadra_za_razdoblje_2016_2026_godine.pdf
12.01.2019. str. 18-19

⁴¹Poreč Istra, <http://porec.aventin.hr/porec-istra/porec.php?cmd=porec-klima>, 28.02.2019.

⁴²Povijesna baština Poreča, <https://www.myporec.com/hr/otkrijte-porec/povijesna-bastina?page=2>, 05.02.2019.

Poduzimanjem adekvatnih mjera u okviru ekonomske i demografske politike, uspostavljanjem održivog turističkog razvoja priobalne destinacije moguće je zaustaviti negativna demografska kretanja na nekom lokalitetu, pa tako i u priobalnoj turističkoj destinaciji. U nastavku tablica 3. prikazuje demografska kretanja promatranih priobalnih destinacija.

Tablica 3.: Demografska kretanja Zadra i Poreča

Destinacija	Stanovništvo		Od 0-19		Radno sposobno stanovništvo		65 i više		Starosna dob	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Poreč	17460	16696	4168	3298	11889	11787	2078	2452	39,1	40,2
Zadar	72718	75062	18017	16498	47555	50709	9808	12388	38,1	40,8

Izvor: Državni zavod za statistiku, 20.07.2019.

Kao što je prikazano u tablici 3. demografska kretanja Zadra i Poreča, moguće je uočiti negativan demografski proces u Poreču u kojem je u 2011. godini u odnosu na 2001. Došlo do smanjenja stanovništva dok je u Zadru došlo do porasta stanovništva, iako je za obje destinacije vidljivo smanjenje udjela mlađeg stanovništva od 0-19 godina, odlazak mlade obrazovne radne snage, te na nedovoljnu i neadekvatnu ponuda radne snage domicilnog stanovništva te porast udjela starog stanovništva. Bez kvalitetnog ljudskog činitelja nema ekonomije niti razvoja. Kod pravilne, vitalne distribucije stanovništva prema dobnim skupinama, najveći udio treba imati najmlađa skupina jer ona čini bazu budućeg demografskog rasta nekog područja. Pitanje održivosti radnih mjesta u turizmu, osobito u priobalnim turističkim destinacijama koje imaju izrazito sezonski karakter zapošljavanja doprinosi ovim negativnim demografskim trendovima. Bitno je naglasiti da su nositelji održivog turističkog razvoja svake priobalne destinacije isključivo lokalno stanovništvo uz potporu javne lokalne uprave.

3.4. Stambena izgradnja

Pojam stanovanja obuhvaća elemente, koji kao cjelina čine sustav stanovanja: stan, usluge, opskrba, obrazovanje, socijalne i zdravstvene djelatnosti, komunalni uređaji i rekreacijski prostori. Od osnovnih urbanih funkcija u naselju, stanovanje je najveći potrošač i korisnik prostora, osnovni prevladavajući sadržaj naselja i temeljni element prostornog i urbanističkog planiranja. Stanovanje općenito, a izgradnja stanova posebno, predstavlja važnu sastavnicu socijalnog i gospodarskog razvitka, organizacije i uređenja prostora, te podizanja životnog standarda stanovništva. Usmjeravanjem stambene izgradnje djeluje se prvenstveno na

politiku naseljavanja, uvjete življenja, rada i rekreacije stanovništva. Objektima za povremeno stanovanje u priobalnim destinacijama potrebno je posvetiti posebnu pažnju. Nekontrolirana i nedovoljno organizirana izgradnja novih objekata kao i obnova postojećih na neprimjereni način, predstavlja veliku opasnost za prostor uopće, a posebno za područja pogodna za rekreaciju i za razvoj turizma. Objekti sekundarnog stanovanja (bilo da su u posebnim naseljima ili unutar postojećih naselja) često su rađeni bez plana ili nisu poštivali plan, pa su u neskladu s prostorom i neracionalno koriste površine, bez funkcionalne povezanosti i ukomponiranosti u strukturu naselja. Stoga ti objekti često remete izgled okolice, što je u nekim slučajevima ublaženo kultiviranom vegetacijom, a najčešće je to opterećenje i za komunalnu infrastrukturu. Propisivanjem određenih uvjeta gradnje u naseljima, može se u velikoj mjeri zaštititi slika naselja i sivi zonu gradnje.

Tablica 4.: Pregled stambene izgradnje s obzirom na namjenu stambenih jedinica u promatranim priobalnim destinacijama

Destinacija	Stambena izgradnja		Stanovi za odmor i rekreaciju		Stanovi za iznajmljivanje turistima	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Poreč	11410	12 932	3456	3 953	-	965
Zadar	31122	41 003	2394	3035	-	1 381
Ukupno	42532	53935	5850	6988		2346

Izvor : Državni zavod za statistiku, 20.07.2019.

Kao što je vidljivo iz tablice 4. Pregled stambene izgradnje s obzirom na namjenu stambenih jedinica u Zadru i Poreču, u promatranom razdoblju vidljiv je porast broja stambenih jedinica u 2011.g. u odnosu na 2001.g. čak za 32% za Zadar i 13 % za Poreč, iako primjerice broj stanovnika nije u značajnom porastu. U ukupnoj strukturi stambenih jedinica dominantan je i udio stanova za privremeno stanovanje. Evidentan je porast broja stanova koji se povremeno koriste za odmor i rekreaciju iz popisa 2011.g. i ono iznosi čak 26% više nego u 2001. godini za Zadar i 14 % za Poreč. Sve to upućuje na trend apartmanizacije i betonizacijepromatranih destinacija. Pod takozvanim fenomenom sekundarnoga rekreacijskog stanovanja, odnosno stanovi za odmor i rekreaciju krije se fenomen vikendica (stambenih jedinica za odmor i rekreaciju). Po prvi puta 2011.g. evidentiraju se i stanovi koji se iznajmljuju turistima te njihov broj u Zadru iznosi 1381, a u Poreču 965.

3.5. Turistička izgradnja

Prostor, a naročito onaj, najvredniji je prirodni resurs, ograničen je i neobnovljiv, te dijeli se na više različitih korisnika. Prostorno planiranje u turizmu zahtjeva analizu stvarnog životnog prostora ili stanja kakvom se teži. Pravilno upravljanje prostorom kao resursom za potrebe turizma implicira povećanje njegove vrijednosti. Donošenjem realnih prostornih planova na razini jedinica lokalne samouprave, općina i gradova, postiže se ravnomjernija izgradnja turističkih prihvatnih kapaciteta, čija izgradnja doprinosi očuvanju ili degradaciji prostora. U nastavku se daje prikaz strukture turističkih smještajnih kapaciteta za gradove Zadar i Poreč.

Tablica 5. Struktura turističkih kapaciteta po promatranim destinacijama s istaknutim koeficijentom turističke funkcionalnosti

Destinacija	Broj turističkih postelja		Koeficijent turističke funkcionalnosti	Planirani broj izgradnje postelja komercijalnim smještajnim objektima
	Hoteli Kampovi	Kućanstva Ostali smještaj		
Poreč	28654		171	Do 30 000 postelja
	56%	44%		
Zadar	29073		39	Nema podataka
	16%	84%		

Izvor: Državni zavod za statistiku, 20.07.2019.

Iz koeficijenta turističke funkcionalnosti proizlazi Defertov operativni turistički indikator, po kojem se određeno područje na temelju vrijednosti koeficijenta turističke funkcionalnosti svrstava u određenu kategoriju turističke aktivnosti, kako je prikazano u nastavku tablica 6.

Tablica 6.: Ekonomski pokazatelji turističkog značenja

Koeficijent turističke funkcionalnosti	TOI- Defertov indikator
Viši od 500	6-vrlo značajna turistička aktivnost
100-500	5-značajna turistička aktivnost
40-100	4-pretežna turistička aktivnost
10-40	3-važna turistička aktivnost
4-10	2 -turistička aktivnost manje važna
Manji od 4	1-neznatna turistička aktivnost

Izvor:

https://www.google.com/search?q=vojnovi%C4%87+koeficijent&rlz=1C1CAFB_enHR788HR819&oq=vojnovi%C4%87+koeficijent&aqs=chrome..69i57j33.5741j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8, 22.07.2019.

Iz tablice 5. vidljiv je koeficijent turističke funkcionalnosti u gradu Zadru koji iznosi 39 što znači da na 100 stanovnika Zadar raspolaže sa 39 kreveta u turističkim smještajnim kapacitetima. Koeficijent turističke funkcionalnosti u Zadru je 39 što označava važnu turističku aktivnost, ali ne glavnu.

Za Poreč je situacija nešto drugačija. Koeficijent turističke funkcionalnosti iznosi 171, što znači 171 postelje na 100 stanovnika. Za grad Poreč izračunata je značajna turistička aktivnost.

Iako Zadar ima gotovo četiri i pol puta više stanovnika od Poreča, Zadar broji ni 400 postelja više nego Poreč. U odnosu na 2014. godinu Zadar je povećao broj turističkih postelja za 116%, a Poreč za 50 %.⁴³

U nastavku slijedi prikaz ostvarenih turističkih dolazaka i noćenja za gradove Zadar i Poreč, za 2016., 2017. i 2018. godinu.

⁴³Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/>, 07.01.2019.

Tablica 7. Dolazci i noćenja na području grada Zadra 2016.-2018. godina

Vrsta turista	Dolasci 2016.	Dolasci 2017.	Dolasci 2018.	Noćenja 2016.	Noćenja 2017.	Noćenja 2018.
Domaći	61.650	67.327	70.565	203.427	220.833	197.412
Strani	389.516	462.536	487.094	1.462.545	1.666.879	1.665.435
Ukupno	451.166	529.863	557.659	1.665.972	1.887.712	1.862.847

Izvor: Turistička zajednica grada Zadra, 2019. g.

Tablica 8. Dolasci i noćenja na području grada Poreča 2016.-2018. godine

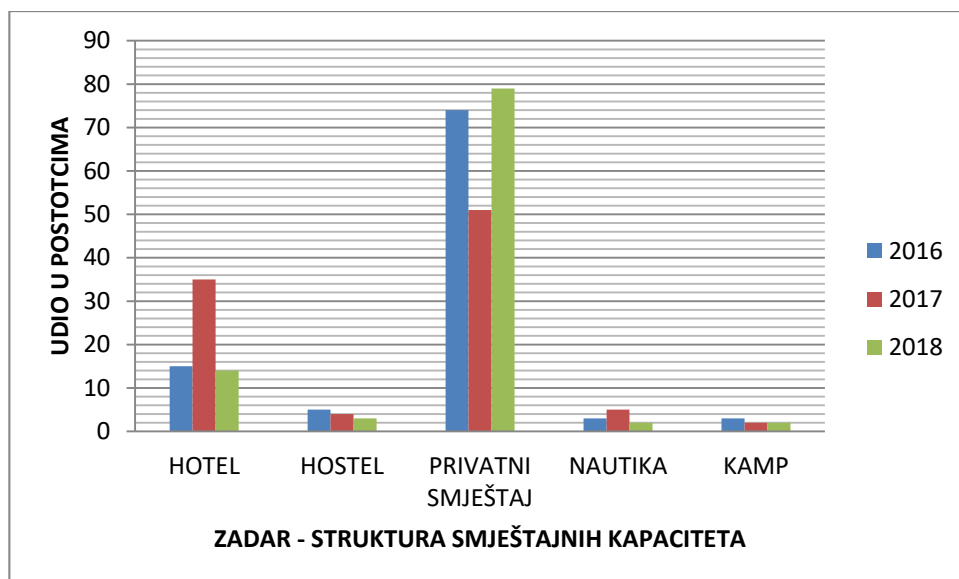
Vrsta turista	Dolasci 2016.	Dolasci 2017.	Dolasci 2018.	Noćenja 2016.	Noćenja 2017.	Noćenja 2018.
Domaći	32.343	35.453	42.237	103.165	124.687	148.870
Strani	492.136	531.609	526.899	3.006.267	3.267.713	3.272.267
Ukupno	524.479	567.062	569.136	3.109.432	3.392.400	3.421.137

Izvor: Turistička zajednica grada Poreča, 2019. g.

U tablicama o dolascima i noćenjima u protekle 3 godine za Zadar i Poreč vidljivo je da svake godine dolasci i noćenja u oba grada rastu, iako je za Zadar za 2018. godinu bilo nešto manje noćenja i dolazaka. Gledajući usporedno Poreč i Zadar, iako je Poreč puno manji grad ostvaruje stranih dolazaka oko 20 % više nego Zadar i 100% noćenja. Kod domaćih gostiju, situacija je drugačija. Zadar ostvaruje 80% više dolazaka i 30% više noćenja, iako se taj broj uvelike smanjio tek 2018. godine, dok je prijašnjih godina bio između 80% do 100%.

U nastavku se također daje pregled strukture smještajnih kapaciteta koji značajno utječu na sezonalnost turističkog prometa, način na koji se prostor troši kao i na ekonomsku učinkovitost turizma.

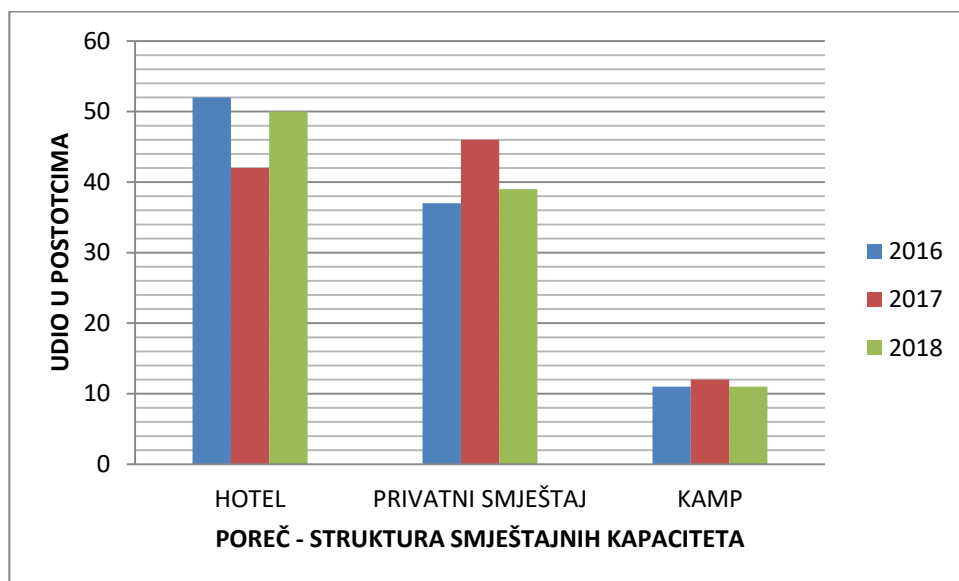
Grafikon 1.: Struktura smještajnih kapaciteta u Zadru u periodu od 2016. godine do 2018. godine u postotcima



Izvor: Turistička zajednica grada Zadra, 2019. g.

Najveći udio u smještajnim kapacitetima u protekle tri godineima privatni smještaj koji zadnje godine doseže gotovo 80%. Iako se udio hotelskog smještaja povećao u 2017., povećana apartmanizacija, ponovno je 2018. preuzela veći udio. Hoteli u Zadru su u malom postotku sa otprilike 15%, dok su najmanje zastupljeni smještajni kapaciteti u nautici, hostelima i kampovima, 5% i manje.

Grafikon 2. : Struktura smještajnih kapaciteta u Poreču u periodu od 2016. godine do 2018. godine



Izvor: Turistička zajednica grada Poreča, 2019. g.

U Poreču također prevladava privatni smještaj, ali s manjim udjelom nego u Zadru, zastupljen je sa značajnih sa 50 %, dok je hotelski smještaj u gradu Poreču zastupljen u ukupnoj strukturi smještajnih kapaciteta sa 45 %, što je u odnosu na Zada značajno bolja situacija, kampovi su zastupljeni sa 10 %.

Kao što se vidi iz dostupnih izvora i podataka u strukturi turističkih kapaciteta u Zadru dominantnu ulogu ima privatni smještaj, zatim hoteli dok se najmanje noćenja realizira u nautici, hostelima i kampovima, što ima za posljedicu izuzetno sezonski karakter poslovanja i dolazak gostiju niže platežne moći, sa vrlo malim šansama za značajno produljenje turističke sezone. Te je privatnim smještajnim jedinicama obuhvaćen značajan prostor koji učestalo nema razvijenu ni komunalnu ni prometnu odnosno energetska infrastrukturu.

Prostornim planiranjem obuhvaćena je izgradnja turističkih smještajnih kapaciteta u komercijalnim objektima, no međutim izgradnja smještajnih kapaciteta unutar naselja u privatnom smještaju nije obuhvaćena, te nije pod nadzorom i predstavlja sivu zonu prostornog planiranja priobalnih turističkih destinacija.

3.6. Stanje i prihvatni kapaciteti plažnog prostora priobalnih destinacija grad Zadar i Poreč

Plaže su značajni izvor prihoda i visoko vrijedni društveno ekonomski i nacionalni resurs koji zahtjeva učinkovito upravljanje. Upravljanje plažama danas ima mnogo šire značenje, kako gospodarsko tako i socio-ekološko, zbog čega ga treba temeljiti na principima održivog razvoja. Postoje plaže koje su infrastrukturno i/ili sadržajno potpuno neopremljene, a s druge strane, postoji sve veći broj plaža koje se prekomjerno koriste za generiranje prihoda, premašujući prihvatne kapacitete, čime je uvelike izgubljen njihov autentični šarm, ambijentalnost i posebnost. Izračun prihvatnog kapaciteta mora dati kriterije za ocjenu i odluku o standardu plažnog prostora po kupaču, te kakve aktivnosti poduzimati da se taj standard postigne (restriktivne aktivnosti ili razvoj, investiranje i povećanje prihvatnog potencijala po kupaču). Ravnopravnim definiranjem svih kupališnih površina, bez obzira na razinu uređenosti, kao strateškog potencijala, može se potaknuti cjelovito planiranje uređenja i upravljanja svim kupalištima. To treba biti mjera u funkciji uspostave sustavnog, promišljenog i održivog pristupa uređenju i upravljanju plažama kako bi se osiguralo oboje - dugoročno zadovoljstvo korisnika i ekonomski interes jedinica lokalne samouprave i/ili plažnih koncesionara.

Tablica 9.: Vršno opterećenje plažnog prostora gradova Zadra i Poreča za 2018. godinu

Grad/Općina	Kategorija	Broj potencijalnih korisnika	Faktor istodobnosti	Kupači	Kupači ukupno	Plaže ukupno m ²	m ² po kupaču
Poreč	Stanovništvo	16696	0,3	12843	54551	321400	5,89
	Turisti	569 136	0,7	347 629			
Zadar	Stanovništvo	75 062	0,3	57 740	334202	231 155	0,69
	Turisti	529 863	0,7	311 684			

Izvor: www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/turizam/151124_Program_I_dio.pdf, 21.07..2019., <http://www2.pgz.hr/doc/dokumenti/2015-07-Regionalni-program-uredjenja-i-upravljanja-morskim-plazama-PGZ.pdf>, 21.07.2019.

Nužno je osvrnuti se na prihvatni kapacitet plaža kao ključni faktor uspješnosti. Na temelju pokazatelja u tablici 9 vidljivo je da su plaže u promatranim priobalnim destinacijama mahom sve prenapučene. Nešto je povoljnija situacija u gradu Poreču, ali Grad Poreč značajna sredstvaulaže u uređenje i povećanje prihvatnih kapaciteta svojih plaža, dok to u Zadru nije slučaj. Broj turističkih dolazaka se iz godine u godinu povećava a plažni prostor je zadan i ograničeni resurs. U skladu s tim, naglasak treba staviti na unapređenje sadržaja na plažama, optimalan i ekološki prihvatljiv način upravljanja održivim razvojem plaža (povećanje plažnih

prostora i atraktivnosti plaža uz podizanje kvalitete ponude). Kupališni turizam svake priobalne destinacije treba biti prepoznat od strane korisnika kao kvalitetan turistički proizvod, koji u skladu sa svojom povijesti i kulturom, nudi razne smještajne, zabavne, iskustvene, obrazovne i komercijalne opcije svojim gostima sa naglaskom na uređene i tematizirane plaže. U skladu s prirodnom okolinom plaže, svaka priobalne destinacije treba pružati svojim stanovnicima i posjetiteljima cijeli niz doživljaja, ugostiteljskih i ostalih usluga, među kojima je naglasak na visokom standardu kvalitete kupališnog turizma. Priobalna destinacija treba biti posvećena integralnom razvoju i održavanju visoke razine kvalitete plažnog resursa.

3.7. Sezonalnost turističkog prometa

Izražena sezonalnost turističkih trendova karakteristika je većine turističkih priobalnih destinacija. Turistički promet priobalnih destinacija karakterizira sezonalnost u poslovanju i ostvarivanju poslovnih rezultata što ističe potrebu promišljanja novih i inovativnih smjernica turističkog razvoja, kako bi turistički rezultati bili predvidljivi, manje rizični i manje osjetljivi o prirodnim elementima turističke ponude. To opet povlači za sobom vršno opterećenje resursa priobalnih destinacija u kritičnim mjesecima ljetne turističke sezone. Najveći broj noćenja priobalne turističke destinacije ostvaruju tijekom srpnja i kolovoza, nakon čega slijede nešto lošiji poslovni rezultati u lipnju i rujnu. Tijekom ta četiri mjeseca ostvaruje se između 80% i 90% ukupnih turističkih noćenja. Imajući u vidu da je jedan od temeljnih motiva dolaska u primorska turistička mjesta more i sunce evidentna je velika osjetljivost i senzibilnost poslovnih rezultata o prirodnim resursima i prirodnim elementima turističke ponude kao i o njihovoj očuvanosti u izvornom obliku.

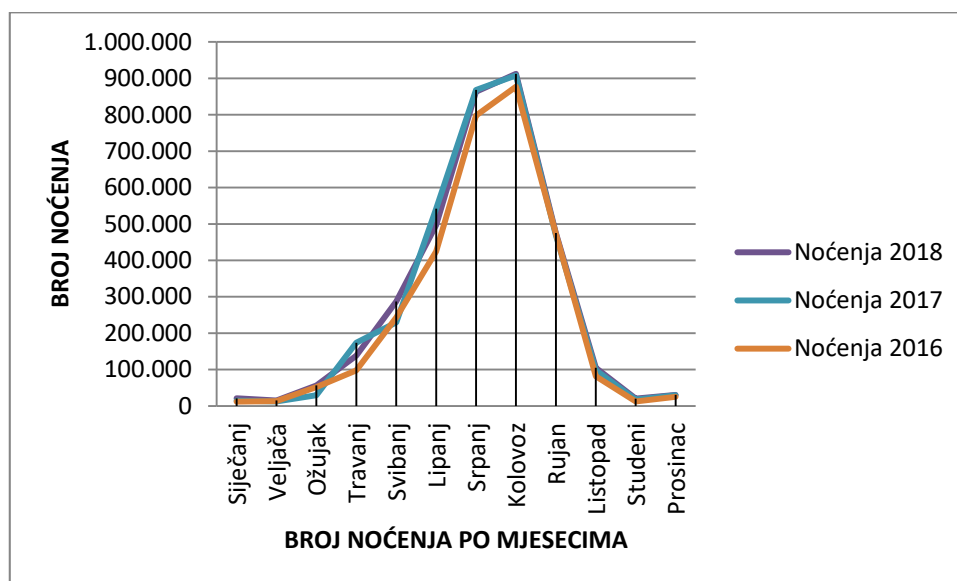
Tablica 10.:Pregled turističkog prometa u promatranim priobalnim destinacijama za 2018.godinu.

Grad/ Mjesto	Ukupni broj turističkih postelja	Broj ostvarenih dolazaka	Broj ostvarenih noćenja	Prosječna duljina boravka gostiju	Prosječna godišnja iskorištenost u % smještajnih kapaciteta
Poreč	28654	567062	3392400	6	32,4%
Zadar	29073	529863	1666879	3,5	15,7%
UKUPNO	57727	1 096925	5059279	4,75	24.05%

Izvor: Turistička zajednica grada Zadra i grada Poreča, 2019.g.

Unatoč tome što se turizam sve više želi istaknuti kao glavna hrvatska gospodarska grana turistički smještajni kapaciteti promatranim priobalnim destinacijama imaju nisku popunjenost na bazi od godine dana zato što je hrvatski turizam i dalje koncentriran pretežno na ljetnu sezonu u kojoj su kapaciteti popunjeni samo u srpnju i kolovozu, a i iznimno je nepovoljna struktura turističkih smještajnih kapaciteta doprinosi trendu niske popunjenosti i prosječno kratkom boravku gostiju. U promatranim priobalnim destinacijama dominira privatni smještaj u Zadru i Poreču, međutim Poreč ima i visok udio hotela, što ipak doprinosi produljenju turističke sezone. Ostvarena noćenja u ta dva mjeseca u priobalnim turističkim destinacijama iznose i preko 50% od ukupno ostvarenih noćenja. Poreč zbog svojih hotela ipak ima duži prosječan boravak noćenja od Zadra zahvaljujući većoj kvaliteti smještaja i duljoj sezoni od Zadra koja je ipak značajnija i tijekom lipnja i rujna. Imperativ budućeg razvoja turizma u promatranim priobalnim destinacijama treba biti usmjeren prema produljenju prosječnog boravka u destinaciji, te prema ublažavanju sezonalnosti turističkog poslovanja.

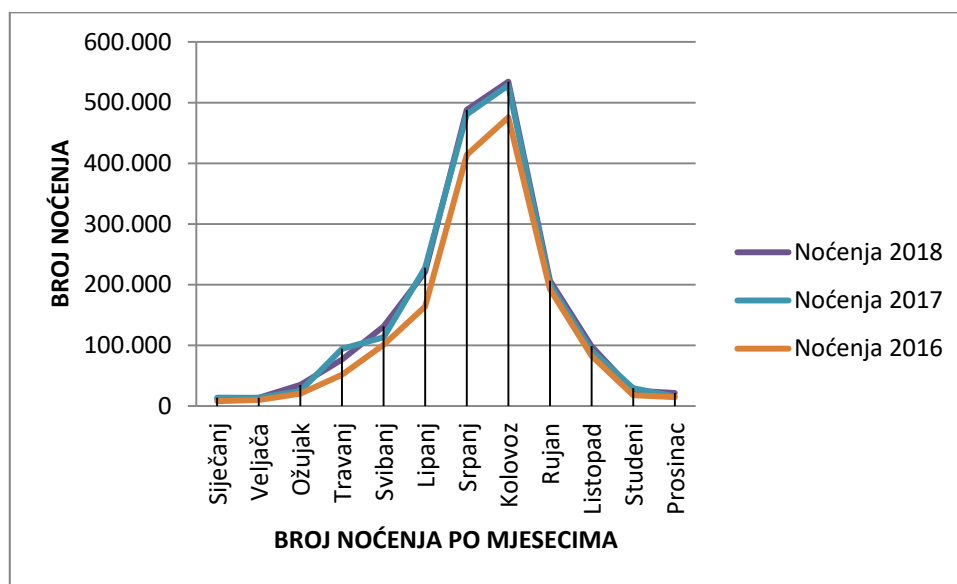
Grafikon 3.: Ukupni broj ostvarenih turističkih noćenja po mjesecima u Poreču u razdoblju od 2016. godine do 2019. godine



Izvor: Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/04-03-01_12_2018.htm, 22.07.2019.

Iz grafikona je vidljivo da značajnija sezona u Poreču počinje već u lipnju i traje do rujna. Razlog tome su viši postotak hotela u smještajnim kapacitetima koji osim proizvoda sunca i mora pružaju višu kvalitetu usluge i više sadržaja koji kao takvi produljuju sezonu, poput kongresnog turizma.

Grafikon 4.: Ukupni broj ostvarenih turističkih noćenja po mjesecima u Zadru u razdoblju od 2016. godine do 2019. godine



Izvor: Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/04-03-01_12_2018.htm, 22.07.2019.

U Zadru se najviše turističkih noćenja ostvaruje tijekom srpnja i kolovoza jer su smještajni kapaciteti uglavnom privatni i temelj turizma je sunce i more koji su vezani za ljetne mjesecima i temperaturu zraka i mora koja pogoduje takvom turizmu.

U promatranim priobalnim destinacijama 80 % svih turističkih noćenja ostvari se u četiri mjeseca tijekom ljetne sezone, lipnju, srpnju kolovozu i rujnu. Snažan razvoj turizma i vikendaštva, naglašena sezonalnost, u promatranim priobalnim destinacijama utječe na okoliš nizom, većinom negativnih, ekoloških implikacija, među kojima se ponajviše ističu prometna zagušenja, pretjerana iscrpljivanja prirodnih rekreacijskih resursa, plaža, te opterećenje komunalne infrastrukture (vodoopskrba i odvodnja, elektroopskrba), povećane količine otpada i buka. Povećana brojnost stalnih, ali i povremenih, odnosno privremenih korisnika prostora, osim pojačanom potražnjom za vodnim resursima, opterećuje okoliš i povećanjem krutoga, tekućeg te plinovitog otpada antropogenoga podrijetla. Što sve zajedno značajno utječe na kvalitetu okoliša, življenja lokalnog stanovništva i povremenih korisnika prostora. Za dobivanje potpunije slike o pritiscima turizma, odnosno sekundarnoga stanovanja na okoliš, osim kvantitativnih podataka u obzir valja uzeti i njihovu, jednako važnu, percepciju u očima raznih socijalnih skupina u lokalnoj zajednici. Postoji realna opasnost od trajne devastacije prostora prekomjernom izgradnjom objekata koji nisu u funkciji kvalitativnog održivog turističkog razvoja.

4. INICIJATIVE ZA ODRŽIVI TURISTIČKI RAZVOJ NA PRIMJERU GRADOVA ZADRA I POREČA

U nastavku ovog rada dati će se prikaz inicijativa promatranih priobalnih destinacija s ciljem smanjenja negativnog utjecaja turizma na destinaciju

4.1. Ekološki standardi

U cilju sprečavanja negativnih utjecaja turizma na okoliš razvijeni su mnogi projekti, pojačava se svijest stanovništva o brizi za okoliš te se dodjeljuju razni certifikati koji označuju da poslovni subjekti svojim poslovnim aktivnostima ipak promišljaju o smanjenju negativnog utjecaja na okoliš, a dodjeljuju se hotelima, restoranima, kampovima, hostelima, pansionima, planinskim kućicama, farmama, odmaralištima, golf terenima, šumama, nacionalnim parkovima, plažama, marinama i slično. Drugim riječima, radi se o ekološkom označivanju, a primatelji su institucije, poduzeća, organizacije koje pružaju turističke usluge, ali i profesionalci značajni po ulaganju u očuvanje prirodnog i kulturnog okoliša i održivi razvoj.

Vlasnik Plave zastave i međunarodni voditelj programa je Zaklada za odgoj i obrazovanje za okoliš – *Foundation for Environmental Education - FEE* iz Danske koju je utemeljilo Vijeće Europe 1981. Svaka državakroz jednu ekološku udrugu koja svojim ustrojstvom i programom rada ispunjava kriterije očlanstvu u FEE provodi program Plave zastave.

Istraživanja su pokazala da turist odabire hotel zbog percepcije razine kvalitete okoliša u destinaciji, a manje zbog samog odnosa hotela prema okolišu. Znači, za turista je značajna kvaliteta plaže, a u manjoj mjeri kako hotel upravlja očuvanjem energije ili trošenjem vode u samome hotelu.

Jedan od značajnijih simbola je Plava zastava kojom se označavaju plaže, obzirom na njihovu veliku ulogu u privlačenju turista u destinaciju. Ideja počiva na porukama u boci koje su se bacale u more kako bi plutale i identificirale mjesto njihovog mjesta polazišta. Na takav način omogućilo se praćenje krutog otpada u moru. Plava zastava prepoznaje se po bijelom krugu s plavim valovima i simbolizira prirodne i sigurne plaže i dodjeljuje se plaži koja je kandidirana na period od jedne sezone prema unaprijed određenim kriterijima i standardima. Kriteriji za dobivanje plave zastave su kvaliteta vode, ekološka izobrazba i informiranje, objekti i upravljanje okolišem, sigurnost i usluge.⁴⁴

⁴⁴Marušić M. i Prebežac D.; Istraživanje turističkih tržišta, Adeco, Zagreb, 2004. str. 361-363

Plaže s plavom zastavom u gradu Zadru su plaža Borik, plaža Kolovare i plaža TN Zaton⁴⁵, a u gradu Poreču su to plaža naturističkog centra Ulika, plaža hotela Laguna Materada, plaža hotelskog naselja Bellevue, plaža hotela Laguna Galijot, plaža hotela Laguna Parentium, plaža hotela Molindrio, plaža hotela Lotosi, plaža hotela Delfin, plaža autokampa Zelena laguna i plaža autokampa Bijela uvala.

Zeleni ključ je također certifikat odnosno nagrađivanje smještajnih kapaciteta u cilju osvještavanja turista, djelatnika i vlasnika o važnosti zaštite okoliša i održivog razvoja. Nastoji se educirati sve sudionike u turizmu o negativnim utjecajima samog objekta na okoliš, razviti svijest o značajnoj ulozi održivog razvoja, kako smanjenjem potrošnje u objektu ostvariti ekonomsku korist te razviti marketinšku strategiju za promicanje smještajnog objekta pomoću ekoloških markica. Program je nastao u Danskoj 1994. godine kao vlasništvo udruge HORESTA (Udruga poslodavaca hotela, restorana i turističke industrije). Certifikat se dodjeljuje na period od jedne godine tijekom koje se vrši najmanje jedan inspekcijski nadzor.⁴⁶

Eko-hotel je hotel koji posluje po principima "dobrog gospodarenja" što podrazumijeva čuvanje okoliša, podizanje njegove kvalitete, povećavanje zadovoljstva sve više zahtjevnijih i ekološki osvještenijih turista i ostvarenje značajne uštede u poslovanju, što sve zajedno ide u prilog promociji održivog razvoja turizma ali i promociji samoga hotela. Neki od uvjeta kojise trebaju zadovoljiti su zaštita i štednja vode za piće kroz vodovodne sustave, bunare, prikupljanje kišnice, zbrinjavanje otpadnih voda putem kanalizacijskih sustava, oborinskih voda, kontrole kvalitete vode, zaštita zraka smanjenjem ispušnih plinova, grijanja ili hlađenja, promocija akcija smanjivanja, sortiranja i reciklaže otpada, poticanje korištenja proizvoda lokalne proizvodnje, uvođenje čistih tehnologija, poticanje korištenja javnog prijevoza i slično. Eko hoteli su značajni dok se istovremeno smanjuju troškovi hotela. U današnjem svijetu potreba i želja za ekoturizmom i očuvanjem okoliša je sve izraženija i samim time sve veći broj hotela odlučuje se na taj način rada.⁴⁷

U Zadru je to hotel Falkensteiner Hotel & Spa Iadera – Punta Skala d.o.o., a u Poreču je to Valamar Zagreb.

⁴⁵Turistička zajednica grada Zadra, <https://www.zadar.travel/>, 18.07.2019.

⁴⁶Udruga lijepa naša, <https://www.lijepa-nasa.hr/zeleni-kljuc/>, 19.07.2019.

⁴⁷Udruga poslodavaca u hotelijerstvu Hrvatske, <https://www.upuhh.hr/hr/projekti/zeleno-odrzivo-poslovanje/odrzivi-hoteli/item/26-prvi-hoteli-s-oznakom-sustainable-hotel>, 21.07.2019.

Tablica 11.: Ekološke marke Zadra i Poreča

EKOLOŠKE MARKE	ZADAR	POREČ
PLAVA ZASTAVA	2	11
EKO HOTEL	1	1
ZELENI KLJUČ	0	0

Izvor: Turistička zajednica gradova Zadra i Poreča, 2019. g.

Iz tablice ekoloških marki vidljivo je da nedostaje objekata koji bi nosili neku od oznaka. Nužnost ekoloških marki očituje se u sve više zahtjevnijim turistima koji traže visoku kvalitetu usluge i osvještenost po pitanju zaštite okoliša. Kako bi se privukli gosti koji su osvješteniji, visokoobrazovani, a time i veće platežne moći potrebno je usmjeriti snage na podizanje kvalitete putem ekoloških marki.

4.2. Inicijative za održivi razvoj turizma grada Zadra

Grow Green – Projektom se nastoji razvijati i implementirati NBS strategije odnosno Rješenja utemeljena na prirodi („Nature based Solutions“) u cilju ostvarenja troškovno učinkovitih i dugoročnih rješenja po pitanju klimatskih promjena, sigurnosti vode i hrane, zdravlje ljudi. Kroz projekt pokušava se izvršiti procjena i razvoj inovativnih, isplativih i održivih pristupa za rješenje potencijalnih problema. Na Kick-off konferenciji održanoj 2017. godine u Manchesteru (Velika Britanija), sudjelovali su predstavnici grada Zadra, a predstavljene su projektne aktivnosti i tijek odvijanja projekta i time je označen službeni početak provedbe projekta. Grad Zadar je jedan gradova u Europskoj uniji koji provode projekt.⁴⁸

Zadar Baštini - Provedbom rekonstrukcije i revitalizacije Providurove palače, uređenja i revitalizacije Bedema zadarskih pobuna, jačanja kapaciteta za promociju kulturno-turističkih proizvoda, tržišno pozicioniranje Integriranog kulturnog programa te kroz obnovu i turističku valorizaciju nepokretnih kulturnih dobara i unapređenjem sustava za upravljanje i promociju

⁴⁸Grad Zadar, <http://www.grad-zadar.hr/eu-projekt/grow-green-35.html>, 23.07.2019.

turističke destinacije Grada Zadra i promocije destinacije, cilj projekta je stvaranje inovativnog i kulturno-turističkog proizvoda grada Partneri u projektu su Sveučilište u Zadru, Narodni muzej Zadar, TZG Zadra, ZADRAnova.⁴⁹

SmartCommuting – Projektom se planira započeti rješavanje prometnih gužvi u gradu Zadru, posebice na područje Poluotoka. Rimini (Italija) je grad partner ali na projektu također sudjeluju i partneri iz Austrije, Slovenije, Češke i Mađarske. Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA upravlja provedbom projekta.⁵⁰

Ruins – Projekt kojim se želi „udahnuti život“ srednjovjekovnim ruševinama putem sofisticiranog menadžmenta i dodjeljivanjem suvremenih, društveno korisnih funkcija, uz istovremeno očuvanje povijesne vrijednosti objekata. Kroz suradnju 6 zemalja koje imaju različite tradicije i iskustva pridonijeti će se razvoju univerzalnih modela koje će biti moguće primijeniti u smjeru upravljanja, korištenja i zaštite srednjovjekovnih ruševina diljem Europe.⁵¹

Urban Green Belts – Projektom pod nazivom Urbani zeleni pojasevi cilj je racionalno i sistematično upravljanje gradskim krajobraznim površinama te uvođenje Zelenog katastra u grad Zadar. Projekt se odvija u još nekoliko gradova Europe. Zbog razvoja grada Zadra te novih izazova i mogućnosti rješavanja potrebno je voditi računa o bioraznolikosti i kvaliteti zraka, gradskoj buci i poboljšanju kvalitete života u gradu.⁵²

Program izobrazno - informativnih aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom na području Grada Zadra – U cilju podizanja svijesti stanovnika grada Zadra te omogućavanje kontinuirane i sustavne komunikacije po pitanju održivog gospodarenja otpadom. Poseban značaj odnosi se na sprječavanje samog nastanka otpada, odvojeno prikupljanje komunalnog otpada, ponovna uporaba predmeta te kućno kompostiranje.⁵³

ZadruArt – Projektom se nastoji uspostaviti međusektorska suradnja također i sa uključivanjem građana u cilju donošenja politika koje su od značaja za kulturu grada Partneri u

⁴⁹Grad Zadar, <http://www.grad-zadar.hr/eu-projekt/zadar-bastini-41.html>, 23.07.2019.

⁵⁰Grad Zadar, <http://www.grad-zadar.hr/eu-projekt/smart-commuting-45.html>, 23.07.2019.

⁵¹Grad Zadar, <http://www.grad-zadar.hr/eu-projekt/ruins-37.html>, 23.07.2019.

⁵²Grad Zadar, <http://www.grad-zadar.hr/eu-projekt/urban-green-belts-47.html>, 23.07.2019.

⁵³Grad Zadar, <http://www.grad-zadar.hr/eu-projekt/program-izobrazno-informativnih-aktivnosti-o-odrzivom-gospodarenju-otpadom-na-podrucju-grada-zadra-49.html>

projektu su Zajednica udruga Centar nezavisne kulture, Grad Zadar, Gradska knjižnica Zadar i Koncertni ured Zadar.⁵⁴

Kroz **Projekt „AMOR – Aktivni Mladi za Održivi Razvoj“** obrazuju se mladi i djeca za održivi razvoj. Projektom će se izraditi i provesti 4 programa izobrazbe koji naglašavaju održivi razvoj, zaštitu prirode, aktivno djelovanje za održivi razvoj i razvoj ljudskih prava. U suradnji civilnog i javnog sektora zajedno sa lokalnom zajednicom kroz provedbu projektnih aktivnosti, formirati će partnerstva kako bi zajedničkim snagama provodili obrazovanje za održivi razvoj te kako bi se jačala svijest o njegovim bitnim faktorima među djecom, mladima te širom javnosti na način da se postavljaju informativno edukativne ploče na Natura 2000 područjima, organiziranjem foto natječaja te akcijama volontera. Kroz primjer dobre prakse cilj je da se pokrenu nove akcije i programiza održivi razvoj.⁵⁵

4.3. Inicijative za održivi razvoj turizma grada Poreča

4.3.1. Zeleni projekti grada Poreča

Na nacionalnoj razini grad Poreč prepoznat je kao grad koji ulaže u „zelene“ projekte.

U proteklih pet godina Grad Poreč je uložio gotovo 7 milijuna kuna u više od 30 projekata iz područja energetske učinkovitosti, održivog razvoja, e-mobilnosti i zaštite okoliša. Poreč bilježi gotovo 550.000 kWh proizvedene "zelene" električne i toplinske energije.

Iako je Poreč grad koji se razvija i raste kroz mjere energetske učinkovitosti u proteklom razdoblju od 5 godina uspio je ostvariti gotovo 4% smanjenje sveukupnih emisija CO₂ na području grada, a do 2030. godine plan je smanjiti emisije CO₂ za 40%.

Budući smjer razvoja Poreča u narednom razdoblju od deset godina je razviti koncept „*Smart city*“ odnosno koncepta „*Pametnog grada*“ na područjima gradarstva, javne rasvjete i prometa, te ostalih segmenata, a posebno je naglasak na provedbu mjera i projekata u području ublažavanja i prilagodbe klimatskim promjenama, u cilju osiguranja održivog razvoja grada i postizanja ciljeva Europske energetske politike.⁵⁶

⁵⁴Grad Zadar, <http://www.grad-zadar.hr/eu-projekt/zadrugart-53.html>, 23.07.2019.

⁵⁵Natura Jadera, <https://natura-jadera.com/prirodne-vrijednosti/>, 04.08.2019.

⁵⁶Grad Poreč, <http://www.porec.hr/prva.aspx?stranica=20&pid=1>, 21.07.2019.

Jedan od projekata je nabava električnih automobila i električnog skutera za komunalno i prometno redarstvo Grada. Putem ovog projekta Poreč se pozicionira kao zdravi, čisti i energetske učinkoviti grad.⁵⁷

Također važan projekt je *Metmonicu* suradnji sa Državnim hidrometeorološkim zavodom. Plan je sanacija klimatološka stanica na području Poreča, koja se nalazi kraj Instituta za poljoprivredu i turizam, a na području naselja Červar izgraditi će se nova klimatološka postaja Time će biti omogućeno bilježenje klimatskih pokazatelja koji će se bilježiti i koristiti dugoročno stvaranje baze podataka temeljem koje će se pratiti rezultati.⁵⁸

Projekt „*SUTRA*“ uključuje inovativni koncept mobilnosti za prijevoz putnika, u urbanim središtima kojim se nastoje smanjiti prometna zagušenja, poboljšati kvalitetu zraka i smanjiti emisiju CO₂, a nabavkom električnog mini autobusa plan je smanjenje prometnog opterećenja, te rasterećenja prometne infrastrukture, posebice tijekom ljetnog perioda godine.

Projektom "*Uređenja plaža Brulo i Pical*" su uređene dvije vrlo prometne i turistički eksploatirane plaže u blizini centra. Zbog blizine grada plaže su vrlo posjećene, a njihovim uređenjem gostima se olakšao pristup u more i boravak na plaži. Uređena je šetnica i sunčalište s kamenim oblucima te je oformljena plaža i školjera zbog zaštite plaže i sunčališta. Postavljena je i rampa kako bi se osigurao pristup osobama s invaliditetom na plažu i u more. Na Brulu je saniran i dograđen kameni zid, uređeno sunčalište na novoizgrađenim platoima, a plaža je obogaćena oblucima. Plaže opremljene novim tuševima, suncobranima, klupama, ogradama i koševima za smeće.

Projektom *Parezana Magic* na području Grada Poreča očišćena je i obnovljena biciklistička i pješačka trasa na potezu Poreč – Stancija Vergotini – Vranići koja je tamponirana, nasipana i pravilno obilježena. Poreč je oformio i odmorište za bicikliste postavljeno na početku šumice na Picalu, u blizini bivše kolodvorske zgrade povijesne Parenzane, a sve u cilju ponude rekreativnih sadržaja.

Projektom "*Uređenje dijela plaže u uvali Peškera, Poreč*" uređen je dio plaže u uvali Peškera te je prilagođena potrebama kupaca u smislu sunčališta i pristupa moru, te izvođenje pješačke i biciklističke staze uz obalni pojas.

⁵⁷Grad Poreč, <http://www.porec.hr/prva.aspx?stranica=33717&j=CRO>, 04.08.2019.

⁵⁸Grad Poreč, <http://www.porec.hr/prva.aspx?stranica=34978&j=CRO>, 04.08.2019.

Projekt "*Uređenja sjeverne gradske plaže u uvali Sv. Martin, Poreč*" Sjeverna gradske plaže u uvali Sv. Martin uređena je i prilagođena obiteljima s djecom tako da je uređen teren za odbojku na pijesku, staze i sama plaža, te su postavljeni tuševi. Također je uređen i ulaz u more za osobe s invaliditetom, te prilaz plaži, kako bi se automobilom došlo u neposrednu blizinu.⁵⁹

⁵⁹Grad Poreč, <http://www.porec.hr/prva.aspx?stranica=3046&pid=240>, 14.08.2019.

5. ZAKLJUČAK

Vodeći se načelima održivog razvoja i nužnosti očuvanja okoliša, zadatak svakog pojedinca, zajednice, institucija i države je osvještavanje i rad za dobrobit svakog od nas i briga za svijet koji nas okružuje. Klimatske promjene i negativni utjecaji na Zemlju uzeli su puni zamah i nekontrolirano počeli ugrožavati život na zemlji, kako ljudi tako i svih ostalih živih organizama na ovoj planeti. U cilju očuvanja okoliša, prirode te u konačnici i turističke destinacije koje privlače svojom atraktivnošću i ljepotom potrebno je planiranim akcijama i djelovanjima sačuvati prostor od saturacije i degradacije jer samo kvalitetan prostor može biti privlačan turistima i ostvarivati značajnu ekonomsku dobit. Današnji sofisticiraniji i zahtjevniji turisti traže visoke standarde, destinaciju koja je očuvana, nije devastirana i prilikom provođenja vremena u određenoj destinaciji žele ponijeti nezaboravan doživljaj. Obzirom na navedeno gradovi Zadar i Poreč, a tako i cijela Hrvatska mora uskladiti svoje politike i planove s onima koje propisuje Agenda za održivi razvoj kako bi ostala i postala još privlačnija turistička destinacija, nenarušavajući pritom ni jedno od načela održivog razvoja. Hrvatska sa svojim prirodnim i kulturnim ljepotama je svakako jedna od država u svijetu koja može konkurirati i onim najznačajnijima po pitanju turizma.

Prilikom pisanja ovog završnog rada većina podataka bila je lako dostupna te grad kao Zadar kao jedan od većih gradova u državi ima donešenu svoju strategiju razvoja turizma sa detaljno opisanim akcijama i planovima. Izrađena je kao dobra podloga za potrebne akcije uspostave održivog turističkog razvoja, potrebno je svakako uvesti sustav nadzora koji bi pratio dali se planovi i akcije izvršavaju kvalitetno i u zadanom roku. Poreč za svoj grad nema donešenu strategiju ali s druge strane, angažiran je u mnogim projektima Europske Unije na privlačenju financijskih sredstava s ciljem smanjenja potrošnje energije, zagađenja i pitanju održivosti destinacije.

Osim pridržavanja svih onih napisanih pravilnika i propisa potrebno je da svaki pojedinac osvjesti sam sebe po pitanju zaštite okoliša te da svatko svojim djelovanjem doprinosi zaštiti i očuvanju prostora u čemu opet značajnu ulogu može i treba odigrati javna lokalna samouprava. Promatrajući našu obalu, vidljiva su značajna oštećenja i degradacija prostora. U nekim segmentima, kao što su betonirane plaže i objekti na samoj obali više nema popravka i šteta je počinjena. Kako riješiti taj problem ostaviti ćemo za neko buduće istraživanje te svojim radom i djelovanjem u budućnosti u svakom svom narednom koraku ispravljati sebe i sve ono na što mogu utjecati kako bi zaštitila jednu, jedinu planetu Zemlju.

6. POPIS LITERATURE

Knjige, disertacije, studije:

1. Bilen M.; Turizam i okoliš, Mikrorad d.o.o., Zagreb 2011.
2. Birkić, D. :Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, doktorska disertacija, Opatija, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu , 2016.
3. Blancas, F. J., Lozano-Oyola, M., González, M., Guerrero F., M., Caballero, R. How use sustainability indicators for tourism planning: the case of rural tourism in Andalusia (Spain), Scienceofthe Total Environment, 2011.
4. Blažević, B., Maškarin Ribarić, H., Smolčić Jurdana D.: Analitička podloga upravljanju održivim turizmom, Ekonomski pregled, 2013.
5. Butler, R. : Sustainable tourism: A state-of-the-artreview, Tourism Geographies, 1999.
6. Butler, R. W., The Concept of Tourism area cycle of evolution: implications for management of resources, Canadian Geographer, 1980.
7. Choi, H. C., Sirakaya, E., Sustainability indicators for managing community tourism, Tourism Management, 2006.
8. Čavlek, N. i suradnici, Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
9. Črnjar, M.:Ekonomika i politika zaštite okoliša, Rijeka 2002. str 193. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci i Glosa 2002.
10. Klarić, Z.: Određivaanje prihvatnog potencijala u Sredozemlju i njegov utjecaj na poimanje održivog razvitka, u: Klarić, Zbornik radova Prema održivom razvitku turizma u Hrvatskoj, Zagreb, Institut za turizam, 1994.
11. Liu, Z., Sustainable tourism development: A critique, Journal of Sustainable Tourism, 2003.
12. Marušić M. i Prebežac D.; Istraživanje turističkih tržišta, Adeco, Zagreb, 2004.
13. Pulido-Fernández, J., Andrades-Caldito, L., Sánchez-Rivero, M., Is sustainable tourism an obstacle to the economic performance of the tourism industry? Evidence from an international empirical study, Journal of Sustainable Tourism, 2015.
14. Ritchie, J. R. B., Crouch, G. I., The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspeticve, Oxon-New York: CABI Publishing, 2003.
15. Ruhane, L.: Strategic planning for local tourism destination: ananalysis of tourism plans, Tourism and Hospitality Planning and Development, 2004.

16. Smolčić Jurdana, D., Prednosti i ograničenja primjene koncepcije održivog razvoja turizma, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2003.
17. Vukonić. B. i Keča K.: Turizam i razvoj : pojam, načela, postupci, Mikrorad, Zagreb., 2001.

Članci iz časopisa

1. Markota Vukić N.:(Društveno odgovorno poslovanje kao prilika za ostvarivanje globalnih ciljeva održivog razvoja), **Biz direkt**, 12./2018.

Internet stranice

1. Akcijski plan energetske održivog razvoja Grada Poreča-Parenzo,http://www.porec.hr/sadržaj/dokumenti/01_Akcijski_plan_energetski_odrzivo_g_razvoja_grama_Poreca_Parenzo_2013_2020.pdf, 04.08.2019.
2. Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj, <http://www.dop.hr/?p=681>, 02.12.2018.
3. Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/>, 07.01.2019.
4. Ekološka ekonomija, <https://ekoloskaekonomija.wordpress.com/2014/01/12/odrzivi-razvoj-pojam-koji-potjece-iz-17-stoljeca/>, 08.02.2019.
5. Grad Poreč-Parenzo, <http://www.porec.hr/prva.aspx?j=cro&stranica=3723>, 01.02.2019.
6. Green Globe, <https://greenglobe.com/green-globe-certification/>, 21.07.2019.
7. Istra hr., <https://www.istra.hr/hr/business-information/istra-u-medijima/priopcenja/952-ch-0>, 18.07.2019.
8. MateradaResidence, <http://www.apartment-porec.com/hr/location-and-transport-connections>, 28.02.2019.
9. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvpep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/>, 07.01.2019.
10. Ministarstvo zaštite, okoliša i energetike, <https://mzoe.gov.hr/>, 21.07.2019.
11. Natura Jadera, <https://natura-jadera.com/prirodne-vrijednosti/>, 04.08.2019.
12. Obnovljivi izvori energije i državni razvoj,<http://marjan.fesb.hr/~fbarbir/PDFs%20Obnovljivi%20izvori/Zakljucci.pdf>,08.02.2019

13. Održivi razvoj, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova,
<http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> 07.01.2018.
14. Održivi razvoj turizma u Hrvatskoj, <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=97>,
07.01.2018.
15. Poreč Istra, <http://porec.aventin.hr/porec-istra/porec.php?cmd=porec-klima>,
28.02.2019.
16. Program zaštite okoliša grada Zadra,
http://dokumenti.azo.hr/Dokumenti/Program_zo_Grad_Zadar_2016_2020.pdf,
01.08.2019.
17. Strategija gospodarskog razvoja grada Poreča-Parenzo,
http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiM8ev57rgAhVsh4sKHWRcADEQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Fwww.porec.hr%2Fdownload.aspx%3Ff%3Dd%26fajl%3D6098%2FStrategija%2520gospodarskog%2520razvoja%2520Grada%2520Poreca%2520Parenzo_radna%2520verzija%2520za%2520e-konzultacije.pdf&usg=AOvVaw2Pmv9ME5mcfbD4YJN1WcN0
18. Povijesna baština Poreča, <https://www.myporec.com/hr/otkrijte-porec/povijesna-bastina?page=2>, 05.02.2019.
19. Strategija razvoja turizma grada Zadra 2016.-2026.
https://onama.zadar.travel/strategija_razvoja_turizma_grada_zadra_za_razdoblje_2016_2026_godine.pdf 12.01.2019.
20. Turistička zajednica grada Zadra, <https://www.zadar.travel/>, 18.07.2019.
21. Turistički news portal, <https://hrturizam.hr/ukljucite-se-u-program-certificiranja-eko-prijateljskog-smjestaja-eco-domus/>, 21.07.2019.
22. Udruga lijepa naša, <https://www.lijepa-nasa.hr/zeleni-kljuc/>, 19.07.2019.
23. Udruga poslodavaca u hotelijerstvu Hrvatske, <https://www.upuhh.hr/hr/projekti/zeleno-odrzivo-poslovanje/odrzivi-hoteli/item/26-prvi-hoteli-s-oznakom-sustainable-hotel>,
21.07.2019.
24. Udruženje obrtnika Poreč, <http://www.uoporec.hr/>, 21.02.2019.
25. UNWTO 1996.,<https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284401727>,
21.07.2019.
26. UNWTO, 2004., <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407910>,
21.07.2019.

27. UNWTO, 2007., <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284413539>, 21.07.2019.
28. UNWTO, Padin, 2012., http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/annual_report_2012.pdf, 21.07.2019.
29. Utjecaj turistifikacije na fizionomijska obilježja krajobraza unutrašnje Istre, file:///C:/Users/albina/Downloads/EE_12_4_VOJNOVIC_44_57.pdf, 22.07.2019.
30. Zakon o zaštiti okoliša, <https://www.zakon.hr/z/194/Zakon-o-za%C5%A1titi-okoli%C5%A1a>, 07.01.2019.
31. Zakon o zaštiti prirode, <https://www.zakon.hr/z/403/Zakon-o-za%C5%A1titi-prirode>, 08.01.2019.

7. POPIS PRILOGA

POPIS TABLICA

Tablica 1: Ekonomske koristi i ekonomske štete razvoja turizma u priobalnim turističkim destinacijama	19
Tablica 2: Doxeyev indeks iritacije.....	21
Tablica 3: Demografska kretanja Zadra i Poreča	25
Tablica 4: Pregled stambene izgradnje s obzirom na namjenu stambenih jedinica u promatranim priobalnim destinacijama	26
Tablica 5: Struktura turističkih kapaciteta po promatranim destinacijama s istaknutim koeficijentom turističke funkcionalnosti	27
Tablica 6: Ekonomski pokazatelji turističkog značenja	28
Tablica 7: Dolazci i noćenja na području grada Zadra 2016.-2018. godina	29
Tablica 8: Dolazci i noćenja na području grada Zadra 2016.-2018. godina	29
Tablica 9: Vršno opterećenje plažnog prostora gradova Zadra i Poreča za 2018. godinu	32
Tablica 10: Pregled turističkog prometa u promatranim priobalnim destinacijama za 2018. godinu.....	34
Tablica 11: Ekološke marke Zadra i Poreča.....	39

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1.: Struktura smještajnih kapaciteta u Zadru u periodu od 2016. godine do 2018. godine u postotcima	30
Grafikon 2. : Struktura smještajnih kapaciteta u Poreču u periodu od 2016. godine do 2018. godine u postotcima	31
Grafikon 3.: Ukupni broj ostvarenih turističkih noćenja po mjesecima u Poreču u razdoblju od 2016. godine do 2019. godine	35
Grafikon 4.: Ukupni broj ostvarenih turističkih noćenja po mjesecima u Zadru u razdoblju od 2016. godine do 2019. godine	36

POPIS SLIKA

Slika 1. Geografski položaj grada Poreča	22
Slika 2. Geografski položaj grada Zadra.....	23